

Annales

Instituti

Archaeologici

XVI - 2020

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Editor's office address

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
http://www.iarh.hr

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Marko Dizdar

Uredništvo/Editorial board

Katarina Botić, Hrvoje Kalafatić, Ana Konestra, Siniša Krznar, Andreja Kudelić, Bartul Šiljeg, Asja Tonc, Marina Ugarković, Mario Gavranović (Austrija), Boštjan Laharnar, Alenka Tomaž (Slovenija), Vesna Bikić, Perica Špehar (Srbija), Miklós Takács (Mađarska)

Izdavački savjet/Editorial committee

Jura Belaj, Marko Dizdar, Saša Kovačević, Goranka Lipovac Vrkljan, Daria Ložnjak Dizdar, Branka Migotti, Ivana Ožanić Roguljić, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Tatjana Tkalčec, Željko Tomičić, Ante Uglešić, Snježana Vrdoljak

Lektura/Language editor

Ivana Majer i Marko Dizdar (hrvatski jezik/Croatian)

Prijevod na engleski/English translation

Marko Maras, Kristina Deskar i autori / Marko Maras, Kristina Deskar and authors

Korektura/Proofreaders

Katarina Botić

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

©Institute of archaeology, Zagreb 2020.

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indeks/
Annales Instituti Archaeologici are included in the index:
Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index
SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom /
This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

8 **Andrea Rimpf**
Anita Rapan Papeša
Marko Dizdar

Rezultati zaštitnih istraživanja kasnoavarodobnoga groblja Šarengrad – Klopare 2019. godine

18 **Marko Dizdar**

Rezultati istraživanja u Lovasu (zapadni Srijem) 2019. godine – Kasnohalštatsko i ranolatensko groblje

31 **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar

Prilog poznavanju topografije Sotina (*Cornacum*) u rimsko doba

39 **Boris Kratofil**
Marko Dizdar
Hrvoje Vulić

Zaštitno arheološko istraživanje rimskodobnoga tumula 1 u Starim Jankovcima 2017.–2019. godine

54 **Katarina Botić**

Kasnoneolitičko naselje Bršadin – Pašnjak pod selom, krono-stratigrafski prikaz tri sezone arheoloških istraživanja

71 **Ivana Ožanić Roguljić**
Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić

Prilog poznavanju topografije teritorija kolonije Elije Murse unutar dnevne zone kretanja (*cotidianus excursus*)

78 **Dženi Los**

Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja lokaliteta AN 6 Hermanov vinograd 1 na trasi južne obilaznice grada Osijeka

90 **Dženi Los**

Rezultati arheološkoga istraživanja lokaliteta AN 2 Beli Manastir – Popova Zemlja

103 **Saša Kovačević**

Nova Bukovica – Sjenjak 2019. godine

CONTENTS

Archaeological Excavations

8 **Andrea Rimpf**
Anita Rapan Papeša
Marko Dizdar

The results of the rescue excavations of the Late Avar Age cemetery of Šarengrad – Klopare in 2019

18 **Marko Dizdar**

Research results in Lovas (Western Sirmia) in 2019 – The Late Hallstatt and the Early La Tène cemetery

31 **Daria Ložnjak Dizdar**
Marko Dizdar

A contribution to the understanding of the topography of Sotin (Cornacum) in Roman period

39 **Boris Kratofil**
Marko Dizdar
Hrvoje Vulić

Rescue archaeological excavations of the Roman age tumulus 1 in Stari Jankovci in 2017–2019

54 **Katarina Botić**

Late Neolithic settlement Bršadin – Pašnjak pod selom, chronostratigraphic sequence of three seasons of archaeological research

71 **Ivana Ožanić Roguljić**
Bartul Šiljeg
Hrvoje Kalafatić

Contribution to the topography of the territory of the colony Aelia Mursa within the daily movement zone (cotidianus excursus)

78 **Dženi Los**

Results of the rescue archaeological excavations of the site AN 6 Hermanov Vinograd 1 on the southern bypass route of the city of Osijek

90 **Dženi Los**

Results of the archaeological excavations of the site AN 2 Beli Manastir – Popova Zemlja

103 **Saša Kovačević**

Nova Bukovica – Sjenjak in 2019

108 Marko Dizdar

Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo – Veliko polje u 2019. godini

108 Marko Dizdar

Research results of the La Tène culture cemetery at Zvonimirovo – Veliko polje in 2019

**114 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Mario Gavranović
Marija Mihaljević**

Dolina na Savi – istraživanje naselja 2019. godine i osvrt na korištenje krajolika uz Savu u kasnome brončanom dobu

**114 Daria Ložnjak Dizdar
Marko Dizdar
Mario Gavranović
Marija Mihaljević**

Dolina na Savi – Excavations of the settlement in 2019 and an overview of the use of landscape along the River Sava in the Late Bronze Age

122 Juraj Belaj

O arheološkim istraživanjima ivanovačke kapele na lokalitetu Pakrac – Stari grad 2019. godine

122 Juraj Belaj

On the archaeological excavations of the chapel of the Knights Hospitaller at the site of Pakrac – Stari Grad in 2019

**135 Branko Mušič
Barbara Horn
Filip Matijević
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan**

Geofizička istraživanja arheoloških nalazišta s pretpostavljenom željezarskom djelatnošću na primjeru lokaliteta Bakovčice, Nadbarice i Ždala

**135 Branko Mušič
Barbara Horn
Filip Matijević
Ivan Valent
Tajana Sekelj Ivančan**

Geophysical research of archaeological sites with presumed iron-working activity on the example of the sites of Bakovčice, Nadbarice, and Ždala

143 Tena Karavidović

Močvarna željezna ruda – eksperimentalno testiranje utjecaja prženja rude na postupak taljenja i krajnji proizvod

143 Tena Karavidović

Bog iron ore – experimental testing of the impact of ore roasting on the melting process and the end product

153 Saša Kovačević

Zaštitna arheološka istraživanja tumula 1 – Gomile u Jalžabetu u 2019. godine

153 Saša Kovačević

Rescue archaeological excavations of tumulus 1 – Gomila in Jalžabet in 2019

159 Saša Kovačević

IRON-AGE-DANUBE INTERREG DTP 2019. u Jalžabetu: Od istraživanja i očuvanja do prezentacije i održive uporabe arheoloških spomenika, lokaliteta i krajolika

159 Saša Kovačević

IRON-AGE-DANUBE INTERREG DTP 2019 in Jalžabet: From research and preservation to the presentation and sustainable use of archaeological monuments, sites, and landscapes

**163 Luka Štefan
Sebastijan Stingl
Tomislav Čanković
Jelena Maslač
Sanja Sekulić
Maja Mrvelj**

Topografija i reambulacija Žumberačkoga gorja

**163 Luka Štefan
Sebastijan Stingl
Tomislav Čanković
Jelena Maslač
Sanja Sekulić
Maja Mrvelj**

Topography and revision of the Žumberak range

<p>180 Andreja Kudelić
Nikolina Bencetić
Snježana Vrdoljak</p>	<p>180 Andreja Kudelić
Nikolina Bencetić
Snježana Vrdoljak</p>
Kasno brončano i rano željezno doba na gradini Crkvišće – Bukovlje	<i>Late Bronze and Early Iron Age at the hillfort of Crkvišće – Bukovlje</i>
<p>201 Gaetano Benčić
Ana Konestra
Enrico Cirelli</p>	<p>201 Gaetano Benčić
Ana Konestra
Enrico Cirelli</p>
Stari Tar/Tarovec (St. Blek, Tar) – pokušaj tipološke i funkcionalne interpretacije sakralnoga sklopa unutar srednjovjekovnoga naselja	<i>Stari Tar/Tarovec (St. Blek, Tar) – attempt at a typological and functional interpretation of the sacral complex within the medieval settlement</i>
<p>219 +Tihomir Percan
James C. M. Ahern
Darko Komšo
Siniša Radović
Mario Novak
Katarina Gerometta
Lia Vidas
Ivor Janković</p>	<p>219 +Tihomir Percan
James C. M. Ahern
Darko Komšo
Siniša Radović
Mario Novak
Katarina Gerometta
Lia Vidas
Ivor Janković</p>
Istraživanja u Ljubićevoj pećini kraj Marčane u sezoni 2020.	<i>Excavations in Ljubićeva Pećina near Marčana in the 2020 season</i>
<p>229 Ana Konestra
Fabian Welc
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Bartosz Nowacki
Agnese Kukela</p>	<p>229 Ana Konestra
Fabian Welc
Paula Androić Gračanin
Kamil Rabięga
Bartosz Nowacki
Agnese Kukela</p>
Tipologija i organizacija otočnih naselja Raba kroz dijakronijski pristup – Prvi podaci multidisciplinarnih istraživanja	<i>Rab island settlement typology and organisation through a diachronic approach – First data from a multidisciplinary research</i>
<p>245 Lujana Paraman
Marina Ugarković
Martin Steskal</p>	<p>245 Lujana Paraman
Marina Ugarković
Martin Steskal</p>
Terenski pregled i dokumentiranje gradinskih nalazišta na širem trogirskom području u 2019. godini kao uvod u sustavno istraživanje Hiličkoga poluotoka	<i>Field survey and documenting of hillfort sites in the wider Trogir area in 2019 as an introduction to a systematic research of the Hyllean peninsula</i>
<p>269 Maja Zeman
Ana Marinković
Ivana Ožanić Roguljić
Marina Šiša Vivek
Suzana Damiani</p>	<p>269 Maja Zeman
Ana Marinković
Ivana Ožanić Roguljić
Marina Šiša Vivek
Suzana Damiani</p>
Preliminarna analiza rezultata aktivnosti istraživačko-edukacijskoga projekta Otkrivanje starih dubrovačkih katedrala (2018.–2020.)	<i>Preliminary analysis of activity results for the research and educational project Discovering the Old Dubrovnik Cathedrals (2018–2020)</i>

Kratki izvještaji o istraživanjima

283-301

Short field reports

283-301

**Ostala znanstvena djelatnost
Instituta za arheologiju**

302-314

**Additional scientific activity of the
Institute**

302-314

Arheološka istraživanja

Archaeological Excavations

1. Šaregrad – Klopare
2. Lovas – Ulica A. Starčevića
3. Sotin
4. Stari Jankovci – Jankovačka Dubrava
5. Bršadin – Pašnjak pod selom
6. Osijek
7. Osijek – Hermanov vinograd
8. Beli Manastir – Popova zemlja
9. Nova Bukovica – Sjenjak
10. Zvonimirovo – Veliko polje
11. Dolina – Babine Grede
12. Pakrac – Stari grad
13. Ždala – Telek
14. Virje – Sušine i Volarski breg
15. Bakovčice – Velike livade 1 i Nadbarice 1
16. Hlebine – Velike Hlebine i Dedanovice
17. Jalžabet – Gomila
18. Žumberačko gorje
19. Bukovlje – Crkvišće
20. Tar – Stancija Blek
21. Marčana – Ljubićeva pećina
22. Rab – Lopar
23. Trogir
24. Dubrovnik

Terenski pregled i dokumentiranje gradinskih nalazišta na širem trogirskom području u 2019. godini kao uvod u sustavno istraživanje Hiličkoga poluotoka

Field survey and documentation of hillfort sites in the greater Trogir area in 2019 as a starting point of the systematic study of the Hyllean peninsula

LUJANA PARAMAN
Muzej grada Trogira
Ulica Gradska vrata 4
HR-21220 Trogir
lujaparaman@gmail.com

MARINA UGARKOVIĆ
Institut za arheologiju
Ulica Ljudevita Gaja 32
HR-10000 Zagreb
marina.ugarkovic@iarh.hr

MARTIN STESKAL
Austrian Academy of Sciences
Austrian Archaeological Institute
Franz Klein-Gasse 1
A-1190 Wien
Austria
martin.steskal@oeai.at

Primljeno/Received: 22. 04. 2020.
Prihvaćeno/Accepted: 11. 05. 2020.

Tijekom listopada 2019. godine u sklopu međunarodnoga projekta „Trogir Through Time“ – znanstveno-istraživačkoga projekta u suradnji Muzeja grada Trogira, Instituta za arheologiju u Zagrebu i Austrijskoga arheološkog instituta Austrijske akademije za znanost u Beču, izvršen je terenski pregled te fotogrametrijsko i topografsko dokumentiranje devet prapovijesnih nalazišta na širem trogirskom području (naselja Seget Gornji i Bristivica općine Seget te Blizna Gornja i Vinišće općine Marina). Riječ je o području sjeverozapadno od gradine Sutilija te s kompleksom Sutilija povezanim utvrđenjem Velika gradina i Baturova gomila u Baradićima kao i većim gradinskim nalazištima: Čurkovac iznad Bristovice s utvrđenjima Čudine i Domazeti u njezinom neposrednoj okruženju, Grad iznad Blizne Gonje i s njom povezana utvrđenja Brig i Gradina te Oriješćak kod Vinišća. U radu su predstavljeni rezultati postignuti istraživanjima, uz uvodni dio kojim je detaljno opisano prethodno stanje istraženosti.

Ključne riječi: Hilički poluotok, gradinska utvrđenja, ograde, brončano i željezno doba, terenski pregled, prapovijesna keramika

“Trogir Through Time”, an international scientific research project of the Trogir Town Museum, the Institute of Archaeology in Zagreb, and the Austrian Archaeological Institute of the Austrian Academy of Sciences in Vienna, included a field survey and the photogrammetric and topographic documentation of nine prehistoric sites in the greater Trogir area (the settlements of Seget Gornji and Bristivica in the municipality of Seget, and Blizna Gornja and Vinišće in the municipality of Marina) in October 2019. It is the area northwest of the Sutilija hillfort and the related enclosures of Velika Gradina and Baturova Gomila in Baradići, and the large hillfort sites Čurkovac above Bristivica with the enclosures of Čudine and Domazeti in its immediate vicinity, Grad above Blizna Gonja and its related enclosures Brig and Gradina, and Oriješćak near Vinišće. The paper presents the research results with an introduction part describing in detail the earlier state of research.

Key words: Hyllean Peninsula, hillforts, enclosures, Bronze and Iron Age, field survey, prehistoric pottery

UVOD

U sklopu međunarodnoga projekta „Trogir Trough Time“ – znanstveno-istraživačkoga projekta u suradnji Muzeja grada Trogira, Instituta za arheologiju u Zagrebu i Austrijskoga arheološkog instituta Austrijske akademije za znanost u Beču, tijekom listopada 2019. godine izvršeni su terenski pregled te fotogrametrijsko i topografsko dokumentiranje prapovijesnih nalazišta na širem trogirskom području.¹ Dvotjedno terensko istraživanje hrvatsko-austrijskoga tima obavljeno je između 08. i 26. listopada 2019., a obuhvatilo je devet prapovijesnih nalazišta na području naselja Seget Gornji i Bristivica (općina Seget) te Blizna Gornja i Vinišće (općina Marina).²

Projekt „Trogir Through Time“ uspostavljen je tijekom 2017. godine s ciljem prikupljanja novih podataka koji bi rasvijetlili slabo poznatu povijest Trogira (antički *Tragurion/Tragurium*) i njegove okolice te omogućili njezinu znanstveno-stručnu i popularnu valorizaciju. Kroz arheološko istraživanje, kombinirajući neinvanzivne metode (terenski pregled, daljinsko istraživanje, topografsko dokumentiranje i geofizičke metode), manja usmjerena iskopavanja i interdisciplinarni pristup u obradi prikupljenih podataka, namjera je projekta steći bolji uvid u različite aspekte transformiranja krajolika i kulturnih identiteta zajednica širega trogirskog prostora, posebice onih koji su se razvijali tijekom razdoblja prve urbanizacije i drugih značajnih civilizacijskih promjena, kao posljedica interakcije lokalnoga željeznodobnog stanovništva s novopridošlim Grcima, a potom i Rimljanima.

O PROSTORU I STANJU ISTRAŽENOSTI

Nakon arheoloških iskopavanja koja su u sklopu projekta provedena u trogirskoj gradskoj jezgri tijekom 2018. godine (Paraman et al. 2020), u 2019. godini istraživanje je fokusirano na prapovijesna nalazišta u trogirskome zaleđu. Riječ je o nalazištima u istočnome dijelu priobalnoga prostora između Šibenika i Kaštela koji se u antičkom razdoblju nazivao Hiličkim poluotokom (Plinije Stariji, *NH*, III.141) po plemenskoj zajednici Hila koja je, prema starijoj grčkoj predaji, u protopovijesnom razdoblju nastanjivala ovo područje (Pseudo Scylacis *Periplus*, 22; Katičić 1995: 387–398). Otkriće grčkoga svetišta posvećenoga Diomedu na rtu Ploča u selu Ražanj (općina Rogoznica), najisturenijem rtu poluotoka i značajnoj točki u kontekstu plovidbe Jadranom u protopovijesnom razdoblju (Čače, Šešelj 2005; Čače 2008) kao i novija istraživanja grčkih izvora, pokazuju da bi se moglo raditi o prostoru pod kulturnim utjecajem jadranskih Grka i „krajnjoj periferiji svijeta koji su Grci doživljavali kao svoj“ (Čače 2015: 17). Na moguće dinamične kulturne odnose jadranskih Grka i lokalne zajednice na priobalnome prostoru poluotoka svakako ukazuju i helenistički nalazi

svetištu spilje sv. Filipa i Jakova smještenoj na uzvišenju Komorje zapadno od Marine (Piteša 2005: 246).³

Osim Hila, rimski povijesni izvori spominju i zajednicu Tariota (Plinije Stariji, *NH*, III.141), čija je prisutnost u unutrašnjosti poluotoka arheološki potvrđena nalazom međašnih natpisa s početka 1. stoljeća koji se odnose na granice njihovih pašnjaka uz lokve Bliznicu u Blizni Donjoj i Bljušćevicu u blizini Rastovca (Babić 1996; Miletić A. 2008b; 2009; Catani 2008), dok se smještaj njihovoga naselja (*castellum Tariona*) vezuje uz gradinska utvrđenja Stari Šibenik i Mendulina u Grebašticu (Miletić A. 2008b).

Dosadašnja analiza podataka iz literature (Babić 1980; 1991: 31–42; Čače 1992: 34–36; 2008: 186; Katić 1994: 5–6; Burić 2000a: 56–58; 2008: 79–80; Mendišić 2000; Glogović, Mendišić 2004; Miletić 2006; 2007; 2008b; 2009; Šuta, Bartulović 2007; Šuta 2009; 2010; Madiraca 2012; Huljev 2014) te prostornih podataka (topografske i katastarske karte, zračne fotografije i satelitski snimci) pokazuje kako su na prostoru Hiličkoga poluotoka tijekom brončanoga i željeznoga doba ustanovljena 62 veća i manja utvrđenja (ograde, eng. *enclosures*), a zabilježeno je još 35 lokacija čije karakteristike i/ili smještaj ukazuju na nalazišta ovoga tipa, ali zahtijevaju daljnju potvrdu na terenu (karta 1).⁴ Utvrđenja pokazuju značajne varijacije u smještaju i pristupu, dimenzijama, prisutnosti i stupnju očuvanosti nadzemnih struktura, distribuciji i učestalosti površinskih nalaza (Sirovica et al. 2020: 44), kao i određenu korelaciju s pojedinim prostornim značajkama: komunikacijskim pravcima (uključujući i one plovidbene), izvorima vode (lokve, izvori) te dostupnosti ekonomski iskoristivih površina (polja, dolci, vrtače, pašnjaci) (Babić 1980; Šuta 2009; Glavaš 2014). Slabi stupanj istraženosti pojedinačnih nalazišta i nedostatak sustavnoga pristupa istraživanju,⁵ za sada onemogućuje njihovo pobliže vremensko i funkcionalno određenje, kao i uvid u prostornu distribuciju i međudnose u sinkronijskom i dijakronijskim smislu.

Ipak, dosadašnja istraživanja i stupanj razumijevanja ove vrste nalazišta na srednjodalmatinskom području pokazuju da je za nekoliko nalazišta na trogirskome dijelu poluotoka, koje karakteriziraju veća površina, kompleksnije i bolje očuvane strukture i/ili veća količina prapovijesnoga materijala na površini, vjerojatno kako

1 Najljepše zahvaljujemo ravnateljima gore navedenih institucija, dr. sc. Fani Celio Cega, dr. sc. Marku Dizdaru i Priv. Doz. Mag. Dr. Sabine Ladstätter, na njihovoj potpori Trogir Through Time projektu. Hvala puno i kolegicama Martini Čelhar i Andreji Kudelić na komentarima vezanim za keramičke nalaze te Filomeni Sirovici na komentarima vezanim uz terenski pregled.

2 Voditelji Trogir Through Time projekta su: Lujana Paraman, Martin Steskal i Marina Ugarković. Voditeljica terenskih istraživanja bila je Lujana Paraman, a zamjenica voditeljice Marina Ugarković. Terenski pregled: Lujana Paraman, Martin Steskal uz pomoć arheologinje Ivane Čuline i studenta arheologije Mirele Grgić, Martina Bažoke i Zvonimira Kite. Obrada nalaza: Marina Ugarković, Laura Rembart. Geodetsko dokumentiranje: Christian Kurtze. Postavljanje GPS točaka: Ante Radović, tvrtka Kaukal d.o.o., Split. Crtanje i fotografiranje nalaza: Martina Korić, Domagoj Žanić.

3 Objavljeni izvještaj istraživanja govori o dvije faze korištenja svetišta: prvu, vezanu za razdoblje eneolitika i ranoga brončanog doba i nosioce cetinskog lončarskog stila, te drugu, u kojoj je zabilježen kontinuitet korištenja prostora svetišta od helenističkoga razdoblja do razvijenoga srednjeg vijeka (Piteša 2005: 244–246). Uz slučajni nalaz brončanoga bođeža iz Prapatnice (općina Seget, Vinski 1961: 12–14, T. III: 1), na značajnije korištenje prostora Hiličkoga poluotoka u ranome brončanom dobu i prisutnost nosioca cetinskog lončarskog stila ukazuju i nedavni rezultati istraživanja nekoliko gomila i vrtača u Bristivici prilikom izgradnje vjetroelektrane Jelinak (Madiraca 2012: 22–26, 28–44), a nalaze nadopunjuje i cjelovita keramička posuda ljubljansko-jadranskog lončarskog stila iz Marinskoga zaljeva, ujedno i najstariji neposredni trag plovidbe hrvatskim dijelom istočnoga Jadrana (Radić Rossi 2011: 117–118, T. 1; Forenbaher 2018: 118, sl. 2: 13). Najstariji tragovi naseljavanja prostora pronađeni su pak u sedimentu lokve Bliznice na povišenoj zaravni zapadno od sela Gustirna (općina Marina) i vezuju se uz razdoblje starijega neolitika (Katić 2008). Ovim starijim razdobljima prapovijesti pripada i slučajni nalaz kamene sjekire uz istoimenu lokvu u Blizni Gornjoj (Šuta 2009: 150, bilj. 36).

4 Treba spomenuti da s poluotoka potječu i dvije ostave metalnih predmeta: kasnobrončanodobna ostava Dabar iz Vrsina (Vinski–Gasparini 1973: 82, T. 82; Marović 1981: 24, 50; Glogović 2000: 13–14, sl. 1–2) te ranoželjeznodobna ostava Krčulj iz Primoštena (Mendišić 1994; Marović 1981: 52, 55; Glogović 2000: 13).

5 Arheološko iskopavanje manjega obujma obavljeno je na bedemu gradine na Malom Jeliniku, uzvišenju s južne strane grebašćičkoga polja (Mendišić 2000: 202–205). Nedavno je i u sklopu obnove crkve Gospe od Sniga na brdu Drid iznad Marine obavljeno iskopavanje na dijelovima gradinskoga utvrđenja, prilikom kojega su dokumentirani prapovijesni i antički nalazi i strukture (Jerončić 2017).

Karta 1 Hilički polutok s naznačenim lokacijama istraživanja 2019. godine (izradili: C. Kurtze, L. Paraman)

Map 1 Hyllean Peninsula with locations explored in 2019 (made by: C. Kurtze, L. Paraman)

predstavljaju ostatke značajnijih (približno) istovremenih gradinskih nalazišta (Sirovica et al. 2020: 43–45). Riječ je o nalazištima Čurkovac iznad Bristivice, Grad iznad Blizne Gornje, Oriješćak iznad Vinišća i Drid iznad Marine (Čače 1992: 34–36; Katić 1994: 5–6; Burić 2000a: 56–58; 2008: 79–80; Miletić 2006; 2007; 2009: 10; Šuta, Bartulović 2007: 18–19, 42–43; Šuta 2009: 152–153; Jerončić 2017).

S druge strane, kompleksnost sačuvanih arhitektonskih struktura i do sada prikupljeni podaci o gradinskome nalazištu Sutilija smještenom na istoimeno brdu (305 m n.v.) iznad zapadne strane trogirskoga Malog polja (Babić 1980: 62; 1991: 32; Miletić 2008a; Kirigin 2010; Paraman 2014) pokazuju da je riječ o značajnijem nalazištu za razumijevanje prapovijesnoga i protopovijesnoga razdoblja na trogirskome području (Sirovica et al. 2020: 38) te sugeriraju izraženiju povezanost s predhelenističkim naseljem u samome Trogiru (Čače 1992: 36; Miletić 2008a: 135, 137; Kirigin 2010: 28–30; Čače, Milivojević 2017: 437; Kirigin, Paraman 2020). Uz gradinu Sutilija, na značaj prapovijesne, a potom i antičke komunikacije koja je između nalazišta Sutilija i današnjega zaseoka Baradići u Segetu Gornjem prolazila prema unutrašnjosti, povezujući obalni trogirski prostor sa zaletom (Babić 1980: 62; 1991: 32, 49, bilj. 36; Miletić 1993: 77; 1994: 147), ukazuje i koncentracija prapovijesnih nalazišta na prostoru Sutilija – zaseok Baradići, gdje je, uz utvrđenje Velika gradina i veliku Baturovu gomilu, registriran i veći broj manjih gomila (Škobalj 1970: 339, 341, 350, sl. 286; Babić 1980: 62; 1991: 32, 38).

Zbog iznimne ugroženosti eksploatacijom kamena, nalazište Sutilija je od 2013. godine predmetom monitoringa i sustavnog istraživanja Muzeja grada Trogira, koje

je do sada obuhvatilo istraživanje literature i dostupnih prostornih podataka, detaljno fotogrametrijsko dokumentiranje i topografsko snimanje, sustavni terenski pregled, analizu povijesnih zračnih fotografija, identifikaciju i analizu struktura, analizu i obradu nalaza kao i valorizaciju samoga nalazišta u kontekstu istovremenih nalazišta na trogirsko-kaštelanskome području te procjenu gubitka vrijednosti uslijed kontinuirane eksploatacije kamena na brdu Sutilija (Sirovica et al. 2020).⁶

Sustavnim pristupom u dokumentiranju i terenskom pregledu, nastavljeno je i u 2019. godini, kada su istraživanjem obuhvaćeni područje sjeverozapadno od gradine Sutilija te s kompleksom Sutilija povezano utvrđenje Velika gradina i Baturova gomila u Baradićima kao i spomenuta veća gradinska nalazišta: Čurkovac iznad Bristivice s utvrđenjima Čudine i Domazeti u njezinome neposrednom okruženju, Grad iznad Blizne Gornje i s njom povezana utvrđenja Brig i Gradina te Oriješćak kod Vinišća.⁷ Istraživanje je usmjereno na dokumentiranje postojećega stanja te prikupljanje podataka o distribuciji i učestalosti vidljivih struktura i površinskih nalaza na nalazištima, s ciljem utvrđivanja intenziteta i vremenskoga određenja njihovoga korištenja te istraživanja potencijala

6 Terenski pregledi i dokumentiranje na lokalitetu obavljani su u suradnji sa Sveučilištem u Zadru, Arheološkim muzejom u Zagreb i tvrtkom Kaducej d.o.o. Detaljni geodetski snimak cjelokupne arheološke zone, koja uz gradinsko nalazište smješteno na vrhu obuhvaća i povijesne kamenolome na južnim i istočnim padinama brda, financiralo je Ministarstvo kulture u okviru provođenja Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2015. godinu.

7 Istraživanje su financirali Ministarstvo kulture u okviru provođenja Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2019. godinu, Austrijski arheološki institut Austrijske akademije za znanost u Beču te Grad Trogir.

za daljnja istraživanja.

Prva faza istraživanja obuhvatila je fotogrametrijsko dokumentiranje i topografsko snimanje pojedinačnih nalazišta te obradu prikupljenih podataka iz koje je za svako nalazište generiran 3D model visoke rezolucije.⁸ Iz modela su potom izrađeni digitalni model površine (DMP, engl. *digital surface model* – DSM), digitalni model terena (DMT, engl. *digital terrain model* – DTM) te istinska ortofotografija (*True Orthophoto*). Dobivene ortofotografije su zatim korištene tijekom intenzivnoga terenskog pregleda u drugoj fazi istraživanja.⁹ S ciljem utvrđivanja distribucije i učestalosti vidljivih struktura i površinskih nalaza te prikupljanja podataka koji bi omogućili pobliže vremensko određenje korištenja nalazišta, u ovoj su fazi kartirane vidljive arheološke strukture te zabilježeni i prikupljeni površinski nalazi. Obzirom na gustu vegetaciju, izuzev nalazišta Oriješčak i Velika gradina, na nalazištima je prikupljena manja količina površinskih nalaza koji se u većini slučajeva odnose na ulomke keramičkoga posuđa. Nalazi su redovito prikupljeni na područjima bolje vidljivosti, odnosno na ostacima struktura ili uz njih.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Seget Gornji

Nastavljajući spomenuta istraživanja Muzeja grada Trogira u sklopu projekta „Sutilija”, topografsko dokumentiranje i terenski pregled tijekom 2019. godine usmjereni su na prostor koji se pruža sjeverno od gradinskoga utvrđenja na brdu Sutilija: Veliku gradinu i Baturovu gomilu na uzvišenju zapadno od Lušića kose u zaseoku Baradići (Škobalj 1970: 339, 341, 350, sl. 286; Babić 1980: 62; 1991: 32, 38; Šuta, Bartulović 2007: 20, 44)¹⁰ te sačuvani prapovijesni krajolik na zaravnjenom sedlu u podnožju Sutilije u zaseoku Čarije (Škobalj 1970: 341; Babić 1980, 62, bilj. 2; 1991: 32).

Udaljena oko 800 m od Sutilije, Velika gradina (331,7 m n.v.) sačuvana je u obliku visokoga polukružnog nasipa koji sa sjeverne i istočne strane okružuje stjenovito izbočenje i okomitu liticu na nižem, zapadnom rubu opisanoga uzvišenja, zatvarajući mali plato površine oko 500 m² (sl. 1).¹¹ Položaj omogućava dobru preglednost gornjosegetskoga polja kao i kontrolu nad pristupima polju iz smjera današnje Seget Vranjice i Vrsina na zapadu te

Labina na istoku. Širina osipa bedema na sjevernoj strani iznosi oko 14 m, s naglašenim jačim osipanjem materijala u jugoistočnome dijelu gdje je nagib litice izraženiji. Na sjeverozapadnoj strani nasipa dokumentirano je lice suhozida sačuvano u visini od 1,5 m koje bi moglo pripadati originalnoj strukturi utvrđenja ili nekoj kasnijoj obnovi. Pojedinačni ulomci keramičkoga materijala zabilježeni su na više lokacija na platou i u osipu bedema s najvećom koncentracijom na južnoj litici. Na zapadnome rubu uzvišenja, udaljena 145 m od ruba osipa Velike gradine, smještena je Baturova gomila (Mala gradina, 338 m n.v.), čije dokumentirane dimenzije od 50 × 38 m i visina od 8 m, potvrđuju da je riječ o najvećoj gomili u srednjoj Dalmaciji.¹² Četrdeset malih gomila različitih oblika registriranih unutar dvije zemljišne parcele sa zapadne strane Baturove gomile predstavljaju po svoj prilici krčevinske gomile, iako nisu isključene ni druge mogućnosti. Na Baturovoj gomili prikupljeno je samo par ulomaka keramike, dok je nekoliko ulomaka zabilježeno na padini sjeverno od gomile te na sedlu između gomile i utvrđenja.

Od ukupno 172 ulomaka prikupljena na području Baradića devet je dijagnostičkih (četiri oboda, tri ručke i dva dna). Od prapovijesnih se fragmenata ističe primjerak jezičaste drške s Baturove gomile (T. 1: 1) te zdjele sa zadržanim obodom s Velike gradine koji je kraće izvučen prema gore (T. 1: 2) (za slično profiliranu zdjelicu s Radovina: Šešelj, Vuković 2013: 340, T. 1: 1). Uz moderne, na Velikog gradini javljaju se i antički keramički nalazi, na koje se većim dijelom odnose ulomci tijela amfora. Dokumentiran je i fragment tijela cilindrične košnice (T. 1: 4), moguće i dio njezinoga oboda (T. 1: 5). Keramičke košnice cilindričnoga oblika, s karakterističnim češljastim urezima na unutrašnjoj stijenci, na istočnom Jadranu vezuju se za period antike/kasne antike (o keramičkim košnicama: Crane 1983: 45–64; Kalogirou, Papachristoforou 2018; za slične ulomke iz srednje Dalmacije, Trogira: Paraman et al. 2020: 416, sl. 33; Paklenih Otoka, Hvar: Ugarković et al. 2016: 164, sl. 6; Kirigin 2001: 255, T. 1: 5; Visa: Kirigin 2012: 291, bilj. 25, Brača: Jelinčić Vučković 2014: 304–305, br. 3, T. 4; Stobreča: Ugarković, Konestra u tisku: T. 5: 40).

Terenskim pregledom zaravnjenoga sedla sjeverno i sjeverozapadno od gradine Sutilija (sl. 2) registrirani su potencijalni ostaci nekropole u obliku 18 manjih gomila promjera od 4 do 16 m.¹³ Uz njih su dokumentirani i ostaci različitih tipova struktura: urušnja manjih i većih ograda, podzidi terasa, veće i manje izdužene gomile te nepravilne kružne gomile koje ukazuju na intenzivnu antropogenu aktivnost na ovome području u prapovijesnom i kasnijim razdobljima. Pojedine strukture moguće je dovesti u odnos s gore spomenutim gomilama, što otvara mogućnost kako je riječ o ogradenim grobnim mjestima. Iako takva tvrdnja zahtjeva dodatne potvrde, istraživanja ovoga prostora mogla bi pružiti značajan doprinos poznavanju organizacije prapovijesnih nekropola pod tumulima na trogirsko-kaštelanskome području. Zbog prisutnosti visoke vegetacije na pregledanome području, ali i većem fokusu na kartiranje vidljivih struktura, prilikom

8 Snimanja su obuhvatila fotografiranje širega područja svakoga nalazišta pomoću bespilotne letjelice, uz precizna mjerenja izvedena pomoću diferencijalnog GNSS uređaja. Za snimanje je korištena bespilotna letjelica DJI Mavic 2 Pro opremljena kamerom od 20 megapiksela. Letovi su obavljani na automatizirani način – područja i visina leta unaprijed su zadani, a let je organiziran prema sistemu linija. Za kontrolu letova korišten je software Pix4D capture. Na skupini nalazišta na Boraji, zbog iznimne gustoće vegetacije, nije bilo moguće postaviti kontrolne točke (ground control points – GCP) te su snimanja izvedena bez preciznoga georeferenciranja.

9 Tijekom intenzivnoga terenskog pregleda korišteni su terenski tableti Caterpillar T-20 i smartphone uređaji te mobilna aplikacija ESRI Collector putem koje su podaci pohranjeni u računalnome oblaku sinhronizirano s računalnim servisom ESRI ArcGIS Online, gdje su dostupni za daljnju manipulaciju i obradu u programima za analizu prostornih podataka (GIS).

10 Dokumentirani ukopani bunker i ostaci recentnih čahura ukazuju na to da su položaji Velike gradine i Baturove gomile kontinuirano korišteni u strateško-obrambene svrhe, što pokazuje i ulomak kremenja za oružje tipa kremenjače pronađen prilikom terenskoga pregleda. Na nalazištima su zabilježene i recentne devastacije pljačkaškim ukopima. Na trogirsko-kaštelanskom području posljednjih je godina primijećena veća aktivnost tzv. arheologa amatera koji uz pomoć detektora metala pljačkaju i devastiraju arheološke lokalitete. U suradnji Muzeja grada Trogira i Konzervatorskoga odjela u Trogiru, devastacija lokaliteta Velika gradina i Baturova gomila prijavljena je MUP-u 2015. godine.

11 U podnožju zapadne strane uzvišenja, sa sjeverozapadne strane Velike gradine, nalazi se lokva Lokva, dok su ispod litice s južne strane gradine evidentirana dva bunara.

12 Istočno od gomile, uz liticu na završetku padine Lušića kose, nalazi se nešto manja Boškova gomila promjera 20 m u kojoj je po predaji pronađen jedan grob (Škobalj 1970: 341; Babić 1980: 62; 1991: 32, 38). Gomile su smještene iznad usjeka u kojemu se nalazi jedan od brojnih izvora vode na području Baradića, ujedno i transverzalnoj komunikaciji između zaseoka Baradići i Milati smještenoga sa sjeverne strane Lušića kose, odakle longitudinalna komunikacija vodi prema Labinskoj dragi.

13 Uz veći tumul Makića gomila uništen 1948. godine prilikom izgradnje dalekovođa za koji se navodi nalaz groba pokriivenoga pločom dugom 2 m (Škobalj 1970: 341), na značnim fotografijama iz 1960. godine (Državna geodetska uprava, 1960_foto 5496) vidljive su još dvije gomile promjera oko 20 m, uništene iste godine prilikom izgradnje državne ceste D58.

Sl.1 Seget Gornji – Baradići: Velika gradina i Baturova gomila (izradio: C. Kurtze)

Fig. 1 Seget Gornji – Baradići: Velika Gradina and Baturova Gomila (made by: C. Kurtze)

Sl.2 Seget Gornji – Čarije (izradio: C. Kurtze)

Fig. 2 Seget Gornji – Čarije (made by: C. Kurtze)

terenskoga pregleda nisu zabilježeni pokretni nalazi. Ipak, u obilasku terena tijekom 2015. godine na jednoj od gomila registriranoj u sjeverozapadnome dijelu istraživanog područja, zabilježen je obod kasnoantičke amfore (T. 1: 6) koji ukazuje na korištenje prostora i u ovome razdoblju. Sudeći prema morfologiji oboda i dijelom fakturi, moglo bi se predložiti kako je riječ o ulomku sjeveroafričke amfore tipa Keay 35, i to prema oblikovanju površine vrata neposredno ispod oboda njegovoju b varijanti, koja se proizvodila u radionicama na prostoru današnjeg Tunisa (Bonifay 2004: 133–135, amfore tipa 40 i 41). Datira se većinom u 5. st., a prema nekim analizama prenosila je riblji umak (Bonifay 2004: 135; za amforu ovoga tipa u Dalmaciji, na Visu: Čargo 2010: 112).

Bristivica i Blizna Donja

Sljedeća skupina nalazišta obuhvaćena istraživanjem nalazi se na području današnjih sela Bristivica (općina Seget) i Blizna Donja (općina Marina). Smještena su na vrhovima i manjim uzvišenjima planina Vilaje i Boraje, najizraženijoj antiklinali na Hiličkome poluotoku, te manjim brdima s njezine južne strane, markirajući potencijalnu prapovijesnu komunikaciju koja prolazeći prodolinom Bristivice i Blizne Gornje povezuje prostor Segeta Gornjeg i uvali Grebaštica (Šuta 2009: 152–153).¹⁴ Na značaj komunikacije ukazuju i spomenuti nalazi u blizini lokve Bliznice, smještene uz rub manjega krškog polja u sredini prodoline.¹⁵ Dokumentiranje i terenski pregled nalazišta na ovome su području bili znatno otežani, budući da je riječ o područjima gusto obraslima u nisko raslinje i makiju.

Istraživanje u Bristivici usmjereno je primarno na gradinsko utvrđenje Gradina (476 m n.v.), smješteno na sjevernoj padini brda Čurkovac na antiklinali s južne strane bristivčkoga polja.¹⁶ Utvrđenje je zaobljenoga četvrtastog oblika s ograđenom površinom od 1,3 ha te dobro sačuvanim ostacima bedema potkovastoga oblika sa zapadne, južne i istočne strane, čiji je osip na južnoj, jače utvrđenoj strani širok do 17 m i visok oko 3 m (sl. 3). Na tome dijelu su u osipu vidljivi ostaci originalne strukture bedema s pojačanjima u istočnome i zapadnome dijelu, dok je ulaz u utvrđenje dokumentiran na istočnome dijelu bedema (Miletić 2007: 63–64). Unutrašnji prostor utvrđenja raščlanjen je na dva dijela: u južnome, višem dijelu je formirana polukružna terasa izdvojena od nižega sjevernog dijela podzidom. Na istaknutome dijelu litice u produžetku zapadnoga bedema, na udaljenosti od 100 m, nalazi se veća gomila lučnoga oblika dimenzija 40 × 15 m. Terenskim pregledom površine zabilježena su svega četiri ulomka keramike, prikupljena na istočnome bedemu i obližnjem podzidu sjevernoga platoa, koja prema fakturi možemo pripisati širem prapovijesnom periodu.

14 Na niskoj zaravni s brojnim vrtačama (tzv. boginjavi krš) koja se od bristivčkoga polja do sela Blizna Donja pruža s južne strane potencijalne komunikacije, temeljem satelitskih snimaka i zračnih fotografija, registrirano je 60-ak gomila promjera 6–20 m, dok je najveća, promjera oko 30 m, smještena na uzvišenju Gradina u selu Blizna Donja (440,8 m n.v.). Dvanaest gomila sličnih dimenzija registrirano je i na padinama Vilaje i Boraje, odnosno na rubovima manjih krških polja u prodolini, s većom koncentracijom na području sela Blizna Gornja. Brojnost lokaliteta ukazuje na značaj sačuvanoga prapovijesnog krajolika na ovome području kao i veći intenzitet korištenja ovoga prostora u (pojedini) razdobljima prapovijesti. Rezultati istraživanja nekoliko tumula na području Bristivice pokazuju moguću povezanost dijela registriranih gomila s razdobljem ranoga i srednjeg brončanog doba (Madiraca 2012: 22–26, 28–39).

15 Uz nalaz prapovijesne kamene sjekire i međašni natpis, na širem prostoru oko lokve zabilježena je veća koncentracija antičke keramike (Burić 2003: 67, 71).

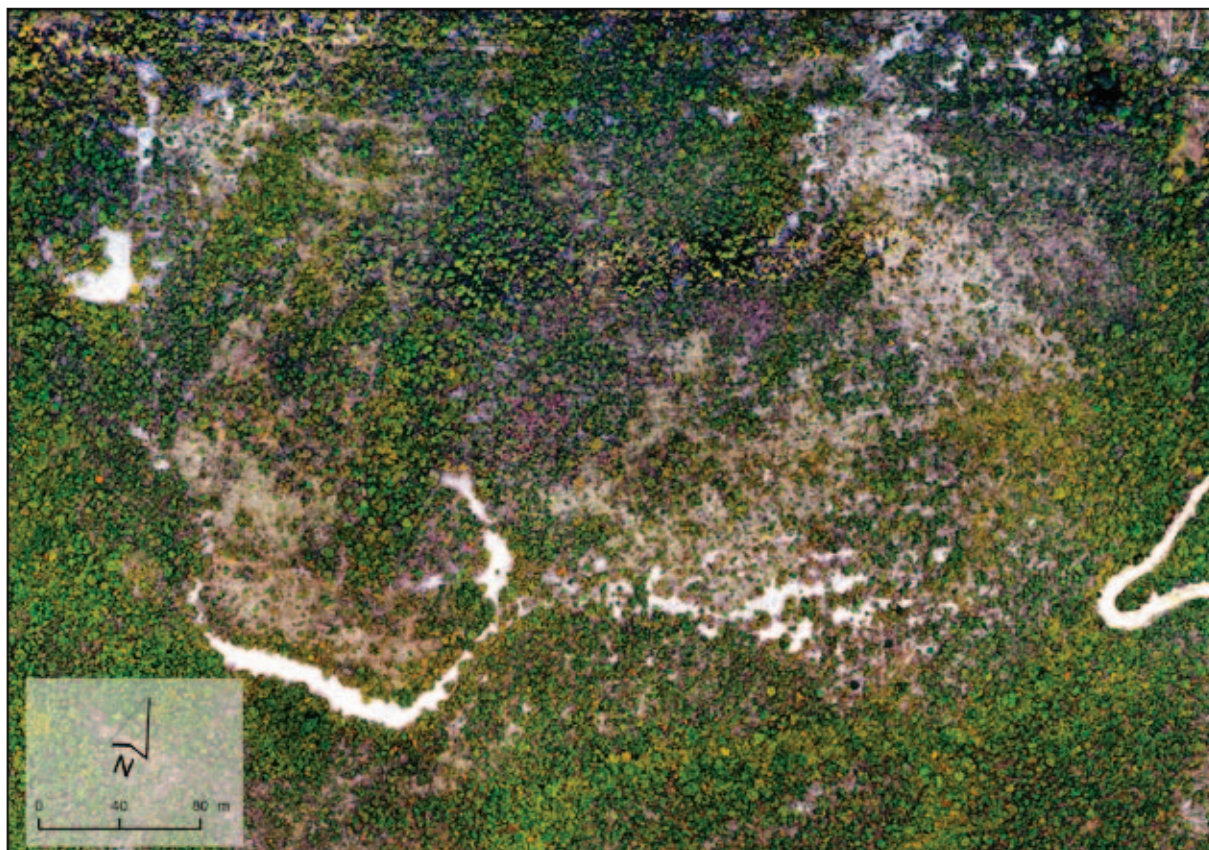
16 U podnožju brda se u polju nalazi lokva Grovnjača. Prvi terenski pregled prapovijesnih utvrđenja na području Bristivice obavio je A. Miletić (2007).

Oko 830 m sjeveroistočno od gradine Čurkovac dokumentirano je i manje, do sada neregistrirano nalazište, smješteno na blagome uzvišenju uz južni rub bristivčkoga polja u zaseoku Čudine (položaj Nugla/Guvnina, 371 nmv). Riječ je o manjoj ogradi sačuvanoj u obliku polukružnoga široko rasutoga osipa ograđenoga zida (širine do 10 m) koji sa sjeverne, istočne i južne strane uokviruje središnji plato nepravilnoga ovalnog oblika i površine oko 0,2 ha, dok se na zapadnoj strani nalazi litica (sl. 4). Središnji plato je danas u funkciji ograđenih oranica, dok je slaboj očuvanosti osipa ograđenoga zida pridonijelo probijanje makadamskoag puta preko njegove sjeverne i zapadne strane. Terenskim pregledom prikupljeno je jedanaest ulomaka keramike na sjevernome i istočnome te južnome i jugoistočnome dijelu osipa, koje prema fakturi možemo pripisati širem prapovijesnom periodu. Jedini dijagnostički ulomak pripada horizontalnoj ručki na kojoj se uočava manja perforacija čija se funkcija povezuje s vješanjem posuda (T. 1: 7) (za ručku s istim tipom perforacije: Zojčeski 2013: kat. br. 63, T. XIX: 1).

Sa sjeverne strane bristivčkoga polja, na južnim vrhovima Vilaje, smještena su dva nalazišta čija uža lokacija pokazuje povezanost s transverzalom komunikacijom koja preko prijevoja s južne strane najvišega planinskog vrha (Crni vrh, 739,1 m n.v.) vodi prema selu Prapatnica (općina Seget). Veće, zapadno utvrđenje Gradina (Miletić 2007: 66–67) smješteno je na istaknutome uzvišenju (450 m n.v.) iznad zaseoka Dukani te nije dokumentirano ovom prilikom. Manje, istočno utvrđenje smješteno je na položaju Račanica (470 m n.v.) iznad zaseoka Domazeti i lokve Bristivice/Bistrice, a sačinjavaju ga ostaci rasutoga lučnog suhozida širine do 3 m i dužine oko 75 m koji s istočne strane okružuje povišeni dio zapadne istake brda Brig u čijem su nastavku na južnoj padini istake zabilježeni ostaci još jedne strukture duge oko 30 m (Miletić 2007: 67, sl. 5). Na istočnome kraju nižega, zaravnjenoga dijela istake, uz liticu je zabilježena manja gomila promjera 7 m. Kao i u ranijem terenskom pregledu (Miletić 2007: 67), detaljnim terenskim pregledom širega prostora istake na površini nisu uočeni površinski nalazi koji bi omogućili pobliže vremensko određenje korištenja prostora.

Četiri nalazišta smještena na planini Boraja, između sela Blizna Gornja i Ljubitovica, kontrolirala su longitudinalni prometni pravac iz Bristivice prema uvali Grebaštica, kao i transverzalne komunikacije između navedenih sela (Šuta, Bartulović 2007: 18–19, 42–43; Miletić 2008b: 63, 65–66; 2009: 14–15; Šuta 2009: 152). Istraživanjem je obuhvaćeno istaknuto gradinsko utvrđenje Grad iznad sela Blizna Gornja te manja utvrđenja Brig i Gradina na istočnim vrhovima Boraje koja do sada nisu detaljnije obrađena, dok utvrđenje Kurlje (Miletić 2008b: 65; 2009: 14–15), koje je smješteno zapadno od vrha Boraje, nije dokumentirano ovom prilikom. S južne strane tri istočna nalazišta, u udolini između Boraje i istaknutoga vrha Borajica (617,8 m n.v.), na položajima Ravni doci i Peljine dražice zabilježene su plodne površine (dolci i vrtače) s vegetacijom koja ukazuje na prisutnost izvora vode, dok je na istočnome rubu prostora, oko 360 m južno od Gradine, smještena i lokva Aptovica. Izrazito težak teren i gusta vegetacija onemogućili su pristup samim nalazištima i izvođenje terenskoga pregleda, stoga je podatke o njima bilo moguće prikupiti isključivo temeljem generiranih ortofotografija. Samo snimanje je moralo biti izvedeno bez preciznoga georeferenciranja.

Gradinsko nalazište Grad (642 m n.v.), s utvrđenom površinom od oko 1,6 ha, smješteno je na uzvišenju zapadno od najvišega vrha Boraje. Karakteriziraju ga uzdignuti središnji plato ovalnoga oblika položen u smjeru sjever – jug na koji se s jugozapadne strane nastavlja litica,

Sl. 3 Bristivica – Ćurkovac: Gradina i Gomila (izradio: C. Kurtze)

Fig. 3 Bristivica – Ćurkovac: Gradina and Gomila (made by: C. Kurtze)

Sl. 4 Bristivica – Ćudine: Guvnina (izradio: C. Kurtze)

Fig. 4 Bristivica – Ćudine: Guvnina (made by: C. Kurtze)

Sl. 5 Bristivica – Domazeti: Račanice (izradió: C. Kurtze)

Fig. 5 Bristivica – Domazeti: Račanice (made by: C. Kurtze)

dok niži dio utvrđenja čine dvije široke terase formirane sa zapadne te istočne i jugoistočne strane platoa, čime je utvrđenje dobilo trapezoidan oblik (sl. 6). Vanjski bedem jače je utvrđen sa zapadne i sjeverne strane gdje je moguće izmjeriti širinu osipa do 17 m, dok je osip ogradnoga zida uzdignutoga središnjeg platoa širok do 9 m. Raniji terenski pregledi ukazuju na veću količinu pokretnoga materijala vidljivoga na površini, kao i postojanje sačuvanih struktura na južnoj terasi utvrđenja, za koje je moguće da predstavljaju ostake nastambi (Šuta, Bartulović 2007: 19). Kompleksnost i očuvanost struktura na ovome nalazištu za sada je jedinstvena na istraživanom području te pokazuje snažan potencijal za daljnja istraživanja.

Oko 800 m istočno od Grada, zapadno od zaseoka Alajbezi u Ljubitovici, nalaze se manja utvrđenja Brig (567 m n.v.) i Gradina (509 m n.v.), međusobno udaljena 460 m. Utvrđenje Brig (sl. 7) karakterizira podzidani središnji plato okružen ovalnim ogradnim zidom koji zatvara površinu od 0,45 ha s vidljivom širom terasom u jugozapadnome dijelu utvrđenja. Na istočnoj strani, na sredini osipa širokoga do 8 m, vidljivo je sačuvano lice ogradnoga zida. U južnome dijelu središnjega platoa nalazi se manja kružna suhozidna struktura, vjerojatno recentnoga postanka. Utvrđenje Gradina (sl. 8), s površinom od 0,15 ha, formirano je oko istaknutoga stjenovitog vrha. Osip ogradnoga zida je širine do 8 m, a vidljivi ostaci ukazuju na moguću sačuvanost njegove strukture na sjeveroistočnome i jugozapadnome dijelu utvrđenja. Na vrhu uzvišenja nalazi se kružna kamena platforma, također recentnoga postanka.

Vinišće

Najbolji rezultati terenskoga pregleda postignuti su na gradinskome utvrđenju Oriješćak (Oriovišćak) kod

Vinišća (općina Marina; sl. 9). Riječ je o nalazištu dobro poznatome u literaturi (Katić 1994: 6; Burić 2000a: 56; 2008: 79–80; Miletić A. 2006) smještenome na istaknutome platou (212 m n.v.) na antiklinali koja se pruža u smjeru istok – zapad, odvajajući prostor marinske i viniške uvale. Položaj ukazuje na ulogu utvrđenja u kontroli longitudinalnoga prometnog pravca koji se pruža prodolinom od marinske uvale do Rogoznice, iznad kojega je sa sjeverne strane prodoline smješteno i obližnje gradinsko utvrđenje Drid te manja utvrđenja Pipoganj i Jurljevica u Marini kao i sv. Juraj u Svincima (općina Marina) (Katić 1994; Burić 2008: 80; Miletić 2009: 17–18; Jerončić 2017).¹⁷ Osim dobroga pregleda nad okolnim kopnom, s položaja se pruža pogled i na zapadni dio trogirskoga, ali i širega akvatorija sve do otoka Visa.¹⁸ Utvrđenje je pravokutnoga oblika, s dobro očuvanim ostacima

17 Važnost prometnoga pravca naglašena je u rimskome razdoblju kada je prodolinom prolazila magistralna cesta Iader – Salona s putnim postajama u Grebašćici (Ad Praetorium) i uvali Stari Trogir (Loranum) kod Sevida (općina Marina) (Miletić 1993: 77–87; 1994: 142–144; Katić 1995).

18 S južne strane utvrđenja pruža se manje krško polje s izvorima vode u obliku četiri lokve od kojih je nalazištu najbliže, na udaljenosti od oko 500 m, smještena lokva Dobrica u čijoj su blizini pronađeni nalazi iz antičkoga razdoblja, dok je nešto južnije, ispod crkve sv. Jurja (Gospe od Zdravlja) u Oriovici utvrđeno postojanje još jedne lokve koja je zatrpana u kasnoantičkome razdoblju (Burić 2003: 67, 71; 2008: 80, 105). U podnožju gradine, s istočne i zapadne strane, registrirano je osam gomila promjera do 10 m, dok je na dominantnome uzvišenju Piskaljica (210 m n.v.), udaljenome 650 m od istočnoga bedema gradine, smještena velika gomila promjera 30–35 m. Na istoj su antiklinali dvije gomile manjih dimenzija dokumentirane i na nešto zapadnijim uzvišenjima, dok ih je u istočnom dijelu antiklinale, na potezu od Vinišća do uvale Jelinak, dokumentirano još osam. Devet pojedinačnih gomila nalazi se i na padinama i manjim uzvišenjima južno od antiklinale, s istočne i zapadne strane viniške uvale, čime je na području Vinišća registrirano ukupno 28 nalazišta ovoga tipa (Katić 1994: 5; Burić 2000a: 56–58; 2008: 81–85; Miletić 2006: 131–132).

Sl. 6 Blizna Gornja – Grad (izradio: C. Kurtze)

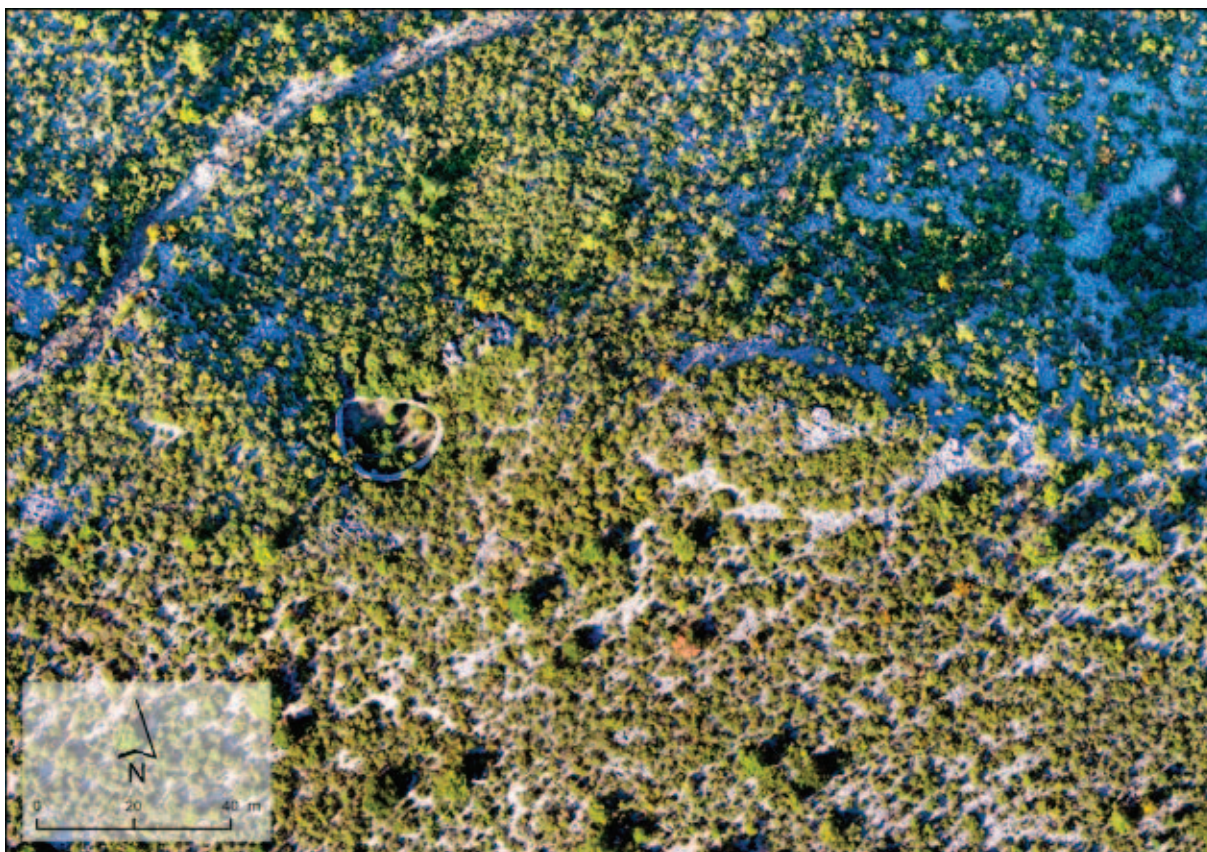
Fig. 6 Blizna Gornja – Grad (made by: C. Kurtze)

Sl. 7 Blizna Gornja – Brig (izradio: C. Kurtze)

Fig. 7 Blizna Gornja – Brig (made by: C. Kurtze)

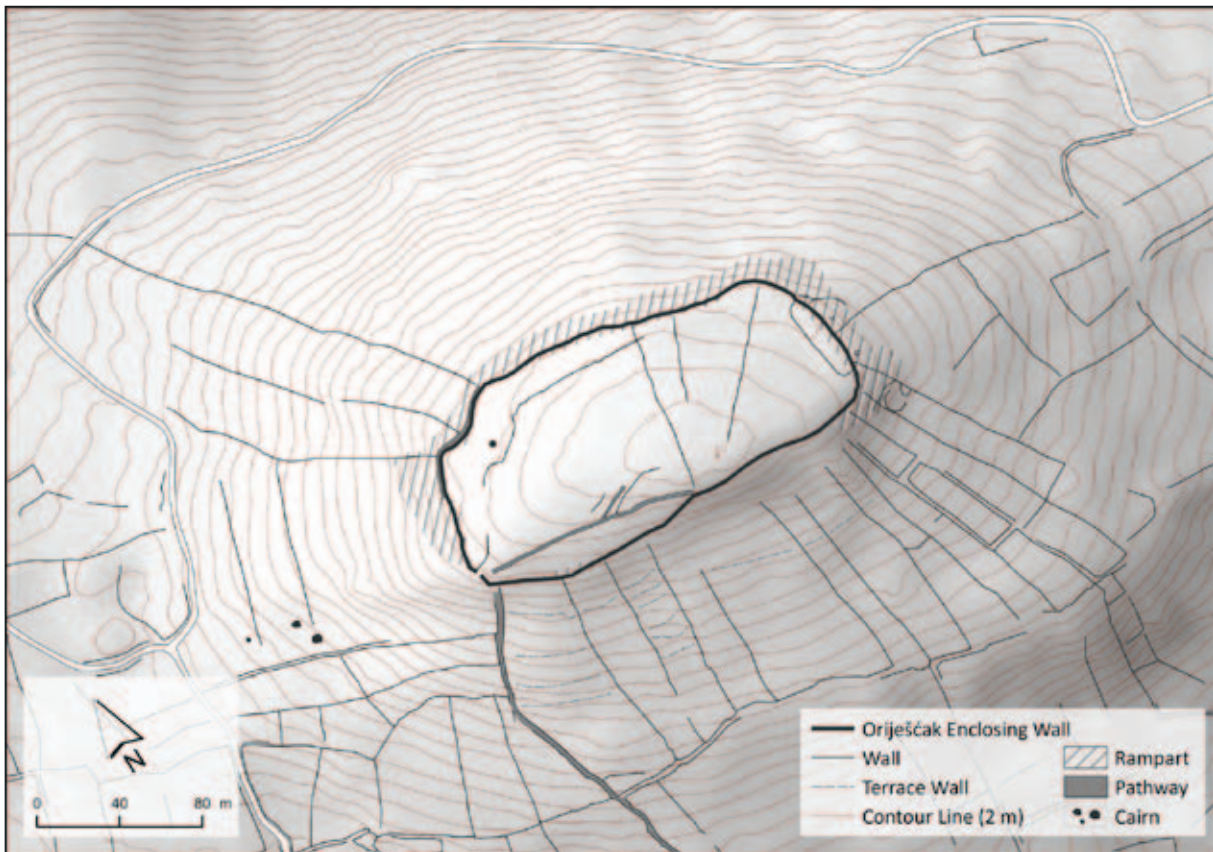
Sl. 8 Blizna Gornja – Gradina (izradio: C. Kurtze)

Fig. 8 Blizna Gornja – Gradina (made by: C. Kurtze)

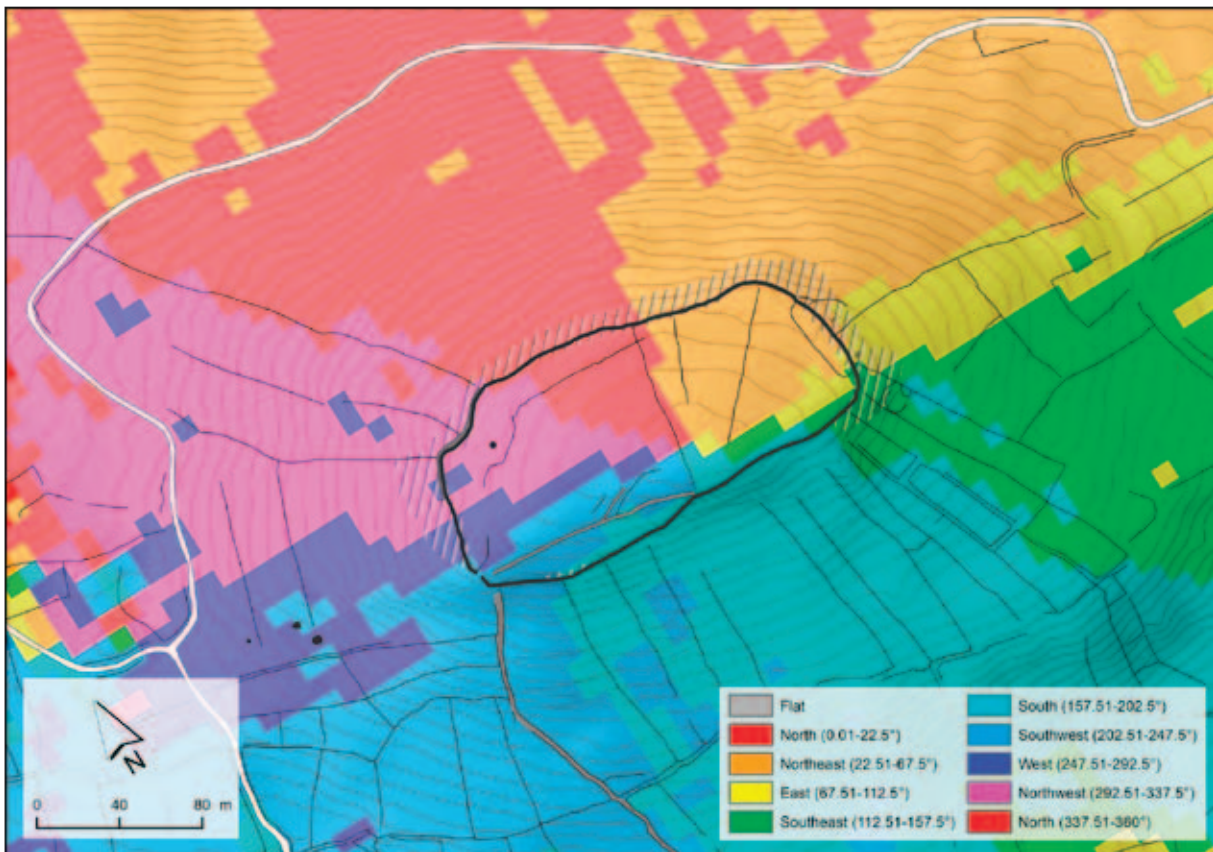
Sl. 9 Vinišće – Oriješćak (izradio: C. Kurtze)

Fig. 9 Vinišće – Oriješćak (made by: C. Kurtze)

Sl. 10 Oriješćak: topografska karta s kartiranim strukturama (izradili: C. Kurtze, L. Paraman, M. Steskal)

Fig. 10 Oriješćak: topographic map with mapped structures (made by: C. Kurtze, L. Paraman, M. Steskal)

Sl. 11 Oriješćak: orijentacija nagiba terena (izradili: C. Kurtze, L. Paraman, M. Steskal)

Fig. 11 Oriješćak: slope orientation (made by: C. Kurtze, L. Paraman, M. Steskal)

suhozidnoga bedema sa zapadne, sjeverne i istočne strane, čiji je osip širok između 12 i 19 m (sl. 10–11). Na istočnoj strani bedema, u osipu su na mjestima vidljivi tragovi originalne strukture bedema koji ukazuju na konstrukciju od više paralelnih zidova s kamenom ispunom. Južni rub definiran je visokom liticom na jugoistočnoj i nižom terasom s visokim podzidom na jugozapadnoj strani, čime utvrđena površina iznosi oko 1,64 ha. Na jugozapadnoj strani registriran je i ulaz u jugoistočnu terasu, preko koje pristup vodi u povišeni dio utvrđenja. Dobro sačuvani ostaci zidova, podzida i puta na zapadnoj i sjevernoj strani bedema (sačuvani i do visine od 2,5 m) te na jugoistočnoj terasi, pripadaju srednjovjekovnim i kasnijim fazama korištenja kada je prostor po svemu sudeći funkcionirao kao tor za stoku, a dijelom i za uzgoj poljoprivrednih kultura.

Osim kartiranja struktura unutar i u okolici gradinskoga utvrđenja, terenskim pregledom uz pomoć kvadratne mreže veličine 10 × 10 m zabilježena je i učestalost te distribucija keramičkih nalaza. Najbolji rezultati su ostvareni na mjestima najbolje vidljivosti (na strukturama i uz njih), dok je na područjima obraslima vegetacijom zabilježeno svega nekoliko nalaza (sl. 12). Dijagnostički keramički materijal prikupljen je i kartiran zasebno. Snažna koncentracija nalaza uz zapadni i sjeverni, a nešto manje i uz istočni bedem, povezana je s obnovom ogradnoga zida te krčenjem poljoprivrednih površina formiranih na zaravnjenim platoima s unutrašnje strane bedema, gdje su uz kameni materijal izbačeni i arheološki nalazi.¹⁹ Osim keramike, na zapadnome i sjeverozapadnome dijelu bedema zabilježena je i veća količina ulomaka kućnoga lijepa i troske koji ukazuju na potencijalni smještaj stambenih objekata uz rubove utvrđenja.

Od sveukupno 659 zabilježenih keramičkih ulomaka, njih 178 pripada dijagnostičkim dijelovima posuda (ulomci oboda, dna, ručki i ukrasa), dok su ostatak nedeterminirani ulomci tijela (sl. 13).²⁰ Radi se isključivo o fragmentima prapovijesne keramike uglavnom narančasto-smeđih te rjeđe sivih tonova, koja je rađena ručno od grublje pročišćene gline. Posebno se ističu vidljive primjese kalcita različitih veličina i zastupljenosti. Pripisuju se oblicima lončarije svakodnevne kućanske upotrebe koja se koristila za skladištenje, pripremu i konzumaciju namirnica. Ipak, valja biti oprezan prilikom pokušaja bilo kakve statistike oblika s obzirom na fragmentiranost materijala koji onemogućava sigurnu atribuciju, odnosno detaljniju tipološko-kronološku determinaciju nizu ulomaka. Temeljem sačuvanih karakteristika rijetko možemo govoriti o specifičnim podtipovima određenih oblika, ali je evidentna prisutnost četiri osnovne forme keramičkih posuda tj. lonca, zdjele, šalice i pladnja. Brojčano prevladavaju ulomci lonaca koje karakterizira manje ili više razgrnut i uglavnom zaobljen obod, u različitim varijantama te u nekim slučajevima sa zadebljanjem na obodu (T. 2–3). Takvi oblici oboda javljaju se na nizu nalazišta kroz duži vremenski period, pa stoga ne pružaju značajniji kronološki oslonac (za tipologiju lonaca kasnoga brončanog

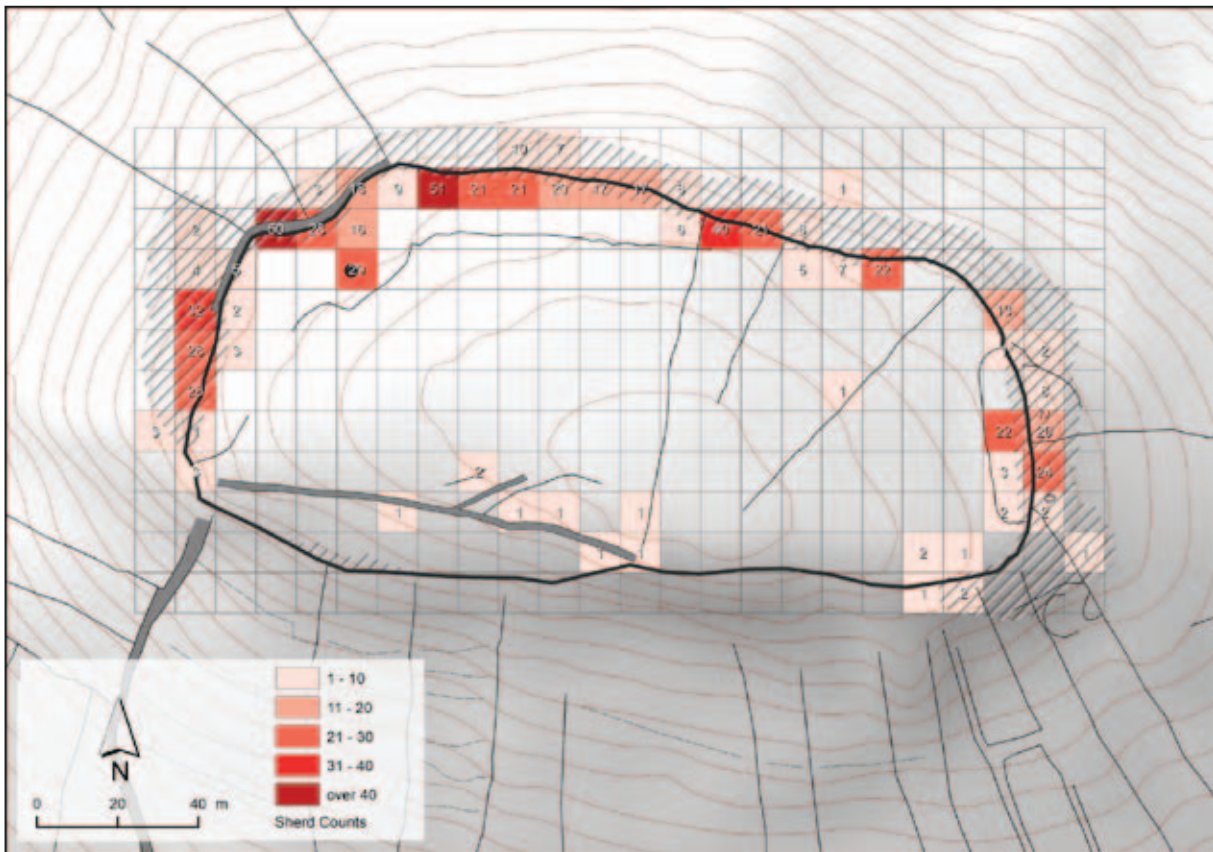
i željeznog doba iz Dalmacije: Barbarić 2011: 40–81; za sličan oblik prikazanom na T. 3: 2, sa sv. Jurja na Putalju datiranog u drugu polovicu brončanoga – starije željezne doba: Čače 2000: 54, sl. 17). Na najbolje sačuvanome primjerku može se pretpostaviti da se nastavlja u formu koja je blaže zaobljena ili jajolika, s obzirom da je obod minimalno širi od samoga tijela (T. 2: 4) (za slične brončanodobne primjerke iz Ričula: Čelhar et al. 2017: 25–26, T. 1). Na ulomcima lonaca s Oriješćaka dokumentirana je jezičasta (T. 2: 1) ili potkovičasta drška (T. 2: 2) ispod oboda te je na jednome primjerku sačuvan početak trakaste ručke (T. 2: 6). Rjeđe se uočava ukras i to na zoni oboda koji je izveden urezivanjem kosih crtica (T. 3: 4) ili utiskivanjem tzv. otiska prsta (T. 3: 5). Isti tip ukrasa tzv. otisak prsta sačuvan je i na plastičnoj traci koja krasi potkovičastu dršku na ulomku tijela (T. 6: 9), a taj čest način ukrašavanja prapovijesne keramike evidentiran je na nizu nalazišta kroz duži vremenski period (npr. za primjerke iz prapovijesnoga naselja na Putalju: Čače 2001: 54, 65, br. 17–18; Vranjica: Radić Rossi 2011: 699, 705; s Beretinove gradine kod Radovina: Vuković 2014: 24, T. 2: 6; 4: 2; gradine Zemunik kod Zadra: Čelhar, Borzić 2016: T. 1: 5–6, 89; 2: 9). Analogan primjer oboda lonca ukrašen urezanim kosim crticama upućuje na široku dataciju između razvijenoga ranoga brončanog doba i starijega željeznog doba (Romualdova pećina: Franković, Mihelić, Janković 2017: 191–192, 201, T. 3: 2).

Za nekoliko se ulomaka može pretpostaviti kako su pripadali širim otvorenim recipijentima, odnosno zdjelama (T. 4). Jednostavni zaobljeni obod može biti ravan (T. 4: 2–5) ili neznatno zakrivljen prema unutra (T. 4: 1) te manje ili više razgrnut (T. 4: 6–12) sa zaobljenim ili zaravnjenim završetkom, ponekad zadebljanim. No valja i ovdje biti oprezan zbog fragmentiranosti nalaza jer se neki slični tipovi oboda, npr. zaobljen rub jednostavnoga oboda prikazan na T. 4: 4 pojavljuju i kod lonaca (vidi primjer iz Trogira datiran u 10. – 8. st. pr. Kr.: Petrić 1992: sl. 3: 3; Barbarić 2011: 55, tip A 1.1). Za zdjele ravnoga oboda s rubom izvučenim prema van (npr. T. 4: 6) predložena je datacija od 8. do 3. st. pr. n. e. (za primjerke s Rata na Braču: Barbarić 2011: 259, tip A 4.7; Radovina: Šešelj, Vuković 2013: T. 2: 4–5). U jednome slučaju sačuvana je čitava vertikalna široka trakasta ručka (T. 4: 1), a javljaju se i jezičaste drške ispod oboda (T. 4: 2–3). Od posebnoga su interesa ulomci zdjelica sa zaravnjenim rubom koji je zadebljan s unutrašnje i vanjske strane (T. 4: 13–15). Ovaj oblik javlja se na istočnome Jadranu tijekom ranoga brončanog doba (Govedarica 1989: T. VII: 7; XXII: 4; Batović, Kukoč 2002: 522, T. XXVIII: 1–3; za donekle blizak primjer ranoga ili srednjega brončanog doba iz Krajicine spilje na Visu: Kaiser, Forenbaher 2002: 103, 105, sl. 8: 14; za bliske primjere iz Istre: Mihovilić 2009: 78, T. 1: 6; 6: 63–65; 11: 105–109), ali je evidentiran i u kasnijem periodu, i to najkasnije u kontekstu starijega željeznog doba. Zdjelice slične profilacije pronađene su u Vranjicu među materijalom koji se odlikuje elementima karakterističnim za srednje i kasno brončano te starije željezno doba (Radić Rossi 2011: 305–306, T. LX). Sličan ulomak pronađen je u Tumulu 1 istraženome 2007. godine na Ljubačkoj kosi u Ravnim kotarima koji se, prema nalazima, datira u 8. st. pr. n. e., odnosno starije željezno doba (Vujević 2011: 21, T. IV: prvi primjerak; za sličan primjerak s gradine Benkovac: Kaštel, Zojčeski 2013: 39, T. XI: 1; Zadra: Pešić 2017: 17, T. 2: 17).

Dva ulomka su možda pripadala šalicama (T. 5: 1–2), dok za niz ulomaka također nešto tanjih stijenki ostaje neizvjesno je li riječ o šalicama ili zdjelicama (T. 5: 3–8). Otvorena plitka forma pladnja/tanjura, koju karakterizira deblje dno i robusnija kraća stijenka, zastuplje-

19 Na austrijskome katastru iz 1830. godine uz zapadni i sjeverni te uz istočni bedem naznačene su dvije uske zemljišne parcele čiji su međašni zidovi zabilježeni terenskim pregledom. <https://mapire.eu/en/synchron/cadastral/?bbox=1790640.7198164442%2C5389234.60537591%2C1791207.428721465%2C5389592.903945997&layers=3%2C4&right-layers=here-aerial>

20 Uz nalaze prikupljene terenskim pregledom 2019. godine, u Muzeju grada Trogira čuvaju se i 42 ulomka koja su prikupili B. Kirigin 1991. i A. Miletić 2006., te su i ovi nalazi obrađeni tijekom 2019. godine i uvršteni u tipološku (ali ne i statističku) analizu kako bi se dobila što jasnija kronološka slika keramičkoga materijala na Oriješćaku. Ulomci koje je na nalazištu prikupio T. Burić, čuvaju se u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu, a pregledao ih je S. Čače i pripisao razdoblju željeznoga doba (Burić 2000a: 56; 2008: 80).

Sl. 12 Oriješćak: distribucija i učestalost keramičkih nalaza (izradili: C. Kurtze, L. Paraman, M. Steskal)

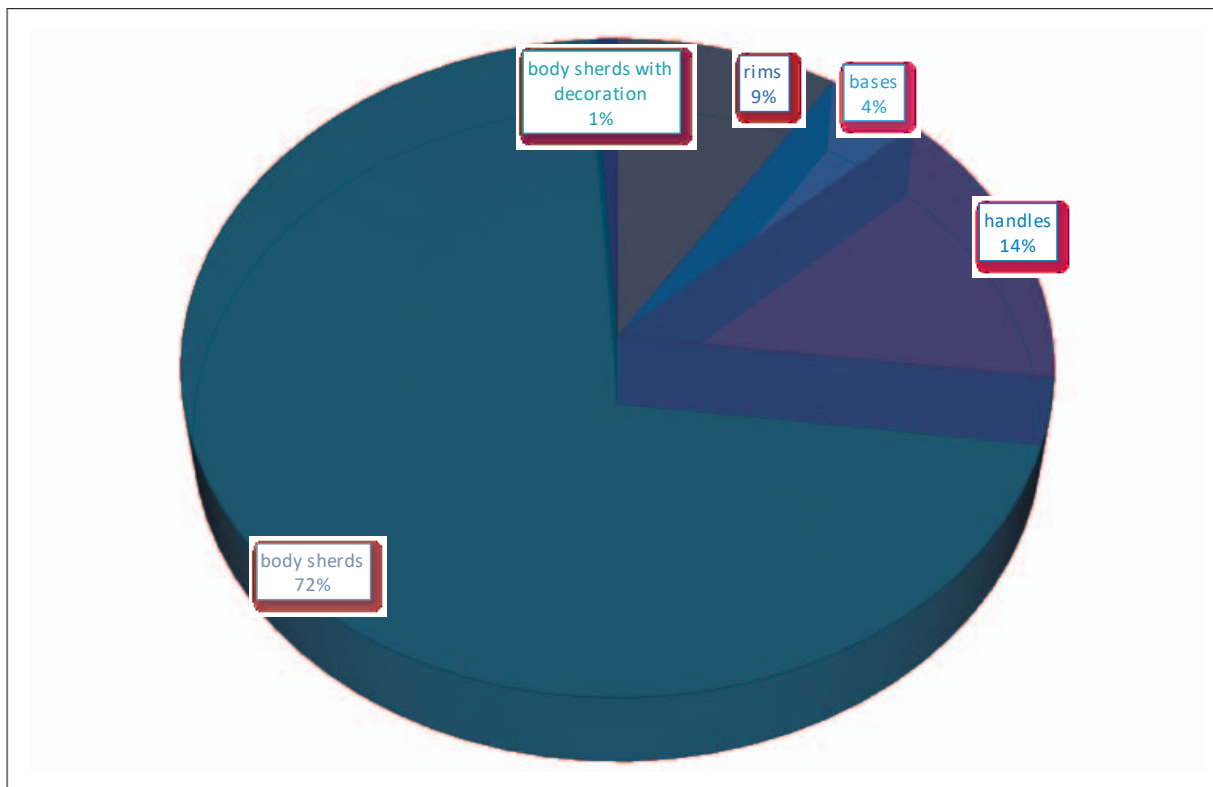
Fig. 12 Oriješćak: distribution and frequency of ceramic finds (made by: C. Kurtze, L. Paraman, M. Steskal)

na je s dva primjerka (T. 7: 1–2) (za tipologiju tanjura/pladnjeva: Barbarić 2011: 147–151). Slični primjerci iz Dugiša najbrojniji su u sloju iz vremena prijelaza s 2. na 1. tis. pr. n. e., ali se pojavljuju i od srednjega brončanog do u kasno željezno doba (Marović 2001: 239, T. XVII: 2; za brončanodobne pladnjeve s Ričula: Čelhar et al. 2017: T. 10: 1–2; za primjere s Beretinove gradine: Šešelj, Vuković 2013: T. 3: 4). Sačuvani su i mnogobrojni ulomci tijela, ali i ručki te dna koji se ne mogu povezati s pojedinim oblikom posude (T. 5: 9–13; 6; 7: 3–10). Na pojedinim se fragmentima uočava tek početak male drške (T. 5: 10) ili je sačuvana čitava drška jezičastoga tipa (T. 6: 7) koja može biti i lagano udubljena u sredini formirajući na taj način konveksno-konkavni profil, odnosno dva mala roščića (T. 6: 8). Od pojedinačnih ručki javljaju se horizontalne ručke nepravilnoga kružnog presjeka, odnosno ovalnoga ili elipsastoga presjeka (T. 5: 11; 6: 2), vertikalne trakaste ručke (npr. T. 6: 3–5) te one koje se sužavaju prema vrhu pa im presjek poprima trokutast oblik (npr. T. 6: 6). Ručke s trakastim presjekom česte su tijekom brončanoga doba, dok se istovremeno horizontalne ručke nepravilnoga kružnog presjeka pojavljuju rjeđe i to uglavnom u kasnome brončanom te prema starijem željeznom dobu. Na liburnskom su području ručke suženoga gornjeg dijela dosta dobro zastupljene, i to često na zdjelicama manjih dimenzija, a javljaju se tijekom ranoga brončanog doba i ostaju u upotrebi do starije faze željeznog doba (Batović 1973: T. 73: 8; 75: 6; 2004: 103; Zojčeski 2013: 56–57). Uočava se da su željeznodobni primjerci nešto masivniji

(Zemunik: Čelhar, Borzić, 2016: T. 8: 4, 6). U Istri je ovaj tip ručke trokutastoga presjeka evidentiran tijekom ranoga brončanog doba (Mihovilić 2009: 78, T. 4: 28–32; 9: 84, 86–90). Posebno se izdvaja i jedan primjerak po svemu sudeći dvostruke ručke (T. 6: 1) koja se na Jadranu javlja u brončano doba, odnosno ukazuje na brončanodobno naslijeđe (Batović 1973: T. XCI: 2–4; Burić 2000: 447; Barbarić 2011: 178–180, tip A5; Radovin: Vuković 2014: 26, T. 3: 2). Stoga bi morfologija ručki velikim dijelom ukazivala na određenu brončanodobnu tradiciju. Interesantan je ulomak tijela sa sačuvanim tzv. čepastim udubljenim ukrasom (T. 5: 9). Ovaj tip ukrasa uobičajeno je na Jadranu dokumentiran tijekom brončanoga doba, moguće s kontinuitetom i u starije željezno doba (za brončanodobne primjerke Ričul: Čelhar et al. 2017; Radić Rossi 2011: 305, 705). Sačuvana dna su ravna, a razlikuju se po prijelazu iz dna u tijelo koji može biti više ili manje izražen s vanjske strane, no nije riječ o kronološkoj odrednici (T. 7: 3–10).

Uz keramičke ulomke pronađen je i jedan kameni predmet koji se može svrstati u pribor. Polovica zaobljenoga kamena pješčenjaka pripada kategoriji rastirača (T. 7: 11) koji su bili integralni dio kućanske opreme u okviru koje su se upotrebljavali u različite svrhe (od pripreme hrane i lijekova itd.) Od bližih lokaliteta primjerci rastirača iz prapovijesnoga razdoblja zabilježeni su u samome Trogiru (Kirigin, Paraman 2020).

Zaključno se preliminarno može istaknuti da ako sagledamo cijeli korpus prikupljenoga materijala na gra-

Sl. 13 Oriješčak: zastupljenost keramičkih nalaza prema dijelovima posude (izradila: M. Ugarković)

Fig. 13 Oriješčak: proportion of ceramic finds by sherd type (made by: M. Ugarković)

dini Oriješčak, uz izvjestan oprez s obzirom da je riječ o oblicima koji se javljaju kroz širi vremenski period, nekoliko distinktivnih oblika i njihova zastupljenost te znane analogije upućuju na brončanodobnu dataciju s mogućnošću kontinuiteta i u starije željezno doba, iako za ovo posljednje na temelju proučenoga materijala još uvijek nema dovoljno jasnih elementa. Međutim, potrebno je istaknuti i da su ulomci koje je prikupio T. Burić preliminarno, ali jasno određeni u razdoblje željeznoga doba (bilj. 21), naspram ulomaka prikupljenih na obližnjim otocima Drveniku Velom i Malom koji su datirani u razdoblje srednje i kasne bronce, a čiji oblici pokazuju i određenu podudarnost s ovdje analiziranim ulomcima s Oriješčaka, kao i keramičkim materijalom s nalazišta na Putlju (Burić 2000b: 419–420,

443, 445; 2008: 78). Zbog toga će tek buduća iskopavanja moći dati jasniju sliku o korištenju utvrđenja.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Opisani podaci o nalazištima prikupljeni terenskim istraživanjem i post-terenskom analizom te interpretacijom dokumentacije i pokretnoga materijala, u okviru aktivnosti Trogir Through Time projekta, donijeli su nove topografske uvide o istraženom prostoru i potencijalu pojedinih nalazišta, kao i indikacije intenziteta i trajanja njihovoag korištenja koji ujedno predstavljaju i baznu dokumentaciju za daljnje analize i planiranje budućih istraživanja na prostoru Hiličkoga poluotoka.

ANTIČKI IZVORI / ANCIENT SOURCES

- Pseudo Scylacis – Suić, M. 1955, Istočna jadranska obala u Pseudo Skilakovom Periplusu, Appendix 1, *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, Knj. 6(306), 121–185.
- Plinije Stariji, *Zemljopis starog svijeta (Naturalis historia III, IV, V i VI knjiga)*, prijevod Uroš Pasini, Književni krug Split, Split 2004.

ON-LINE IZVORI / ONLINE SOURCES

- MAPIRE – <https://mapire.eu/en/> (17. 3. 2019.)

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Babić, I. 1980, Gradine i gomile između Trogira i Splita u odnosu na prirodne puteve, in: *Putevi i komunikacije u praistoriji*, Tasić N. (ed.), Materijali XVI, Savez arheoloških društava Jugoslavije, Beograd, 61–67.
- Babić, I. 1991, *Prostor između Trogira i Splita, Kulturnohistorijska studija*, Preisak izdanja iz 1984. godine, Zavičajni muzej Kaštela, Kaštel Novi.
- Babić, I. 1996, Dva međašna natpisa namjesnika Publija Kornelija Dolabele iz Trogirske zagore, *Arheološki radovi i rasprave*, Vol. 12, 57–70.
- Barbarić, V. 2011, *Tipologija lončarije iz kasnoga brončanoga i željeznoga doba s područja Dalmacije*, Unpublished PhD Thesis, Sveučilište u Splitu, Split.
- Batović, Š. 1973, Prapovijesni ostaci na zadarskom otočju, *Diadora*, Vol. 6, 5–165.
- Batović, Š. 2004, *Benkovački kraj u prapovijesti*, Matica hrvatska, Zadar.
- Batović, Š., Kukoč, S. 2002, Grobni humak iz ranoga brončanog doba u Podvršju, in: *U osvjetljenju povijesti (od starijega kamenog doba do Liburna)*. Zbornik odabranih radova I, *Opera selecta uz 75. obljetnicu života*, Batović Š. (ed.), Matica hrvatska, Zadar., 491–617.
- Bonifay, M. 2004, *Etudes sur la céramique romaine tardive d'Afrique*, British Archaeological Reports International Series 1301, Archaeopress, Oxford.
- Burić, T. 2000a, Vinišća – rezultati rekognosciranja, *Starohrvatska proučavanja*, ser. III, Vol. 27, 55–66.
- Burić, T. 2000b, Arheološka topografija Drvenika i Ploče, in: *Zbornik otoka Drvenika I*, Pažanin I. (ed.), Župa Sv. Jurja Mučenika, Drvenik, 417–447.
- Burić, T. 2003, Hidronimija i vodoopskrbni sustavi trogirskog distrikta kroz povijest, *Historia Antiqua*, Vol. 10, 65–74.
- Burić, T. 2008, Arheološka topografija Vinišća (rezultati rekognosciranja), in: *Vinišćarski zbornik II*, Pažanin I. (ed.), Župa Presvetog Srca Isusova – Vinišća, Vinišća, 75–174.
- Catani, E. 2008, Arheološko-povijesne bilješke o *castellum Tariona* u rimsko doba, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*, Vol. 101, 75–86.
- Crane, E. 1983, *The Archaeology of Beekeeping*, Cornell University Press, New York.
- Čače, S. 1992, Područje Kaštela na prijelazu iz prapovijesti u povijesno doba, in: *Kaštel-Sučurac od prapovijesti do XX. stoljeća*, Gunjača Z. (ed.), Muzej hrvatskih arheoloških spomenika – Društvo za zaštitu kulturne baštine Podvrorje, Split – Kaštel Sućurac, 33–47.
- Čače, S. 2001, Putalj do početka povijesnog doba, in: *Sv. Juraj od Putalja*, Burić T., Čače S., Fadić I. (eds.), Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split, 33–77.
- Čače, S. 2008, Diomedovo svetište na rtu Ploča, in: *Vinišćarski zbornik II*, Pažanin I. (ed.), Župa Presvetog Srca Isusova – Vinišća, Vinišća, 185–216.
- Čače, S. 2015, Jadranski otoci u Pseudo Skimnovoju Periegezi, Dvije napomene, *Miscellanea Adriatica et Mediterranea*, Vol. 2, 9–23.
- Čače, S., Šeselj, L. 2005, Finds from the Diomedes' sanctuary on cape Ploča: New contributions to the discussion about the Hellenistic Period on the East Adriatic, in: *Illyrica Antiqua: ob honorem Duje Rendić-Miočević*, Radovi s međunarodnog skupa o problemima antičke arheologije, Zagreb, 6.–8.XI.2003., Sanader M. (ed.), FF press, Zagreb, 163–176.
- Čače, S., Milivojević, F. 2017, Rimski Ilirik u 1. st. pr. Kr.: nekoliko zapazanja, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 110/2, 425–450.
- Čargo, B. 2010, Zaštitna arheološka istraživanja ostataka kasnoantičke nekropole u Isi, in: *Arheološka istraživanja na središnjem Jadranu, Znanstveni skup Vis, 13. – 16. listopada 2009.*, Ivčević S. (ed.), Izdanja hrvatskog arheološkog društva 26, Zagreb – Split, 109–130.
- Čelhar, M., Borzić, I. 2016, Gradina u Zemunik Donjem – nalazi željeznog i rimskog doba, in: *Zemunik u prostoru i vremenu*, Faričić J., Dundović Z. (eds.), Sveučilište u Zadru, Zadar, 2016, 69–117.
- Čelhar, M., Parica, M., Ilkić, M., Vujević, D. 2017, A Bronze Age underwater site near the islet of Ričul in northern Dalmatia (Croatia), *Skyllis*, Vol. 17, 21–35.
- Forenbaher, S. 2018, Ljubljana i Cetina: lončarski stilovi 3. tisućljeća prije Krista na prostoru istočnog Jadrana, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, Vol. 35, 113–157.
- Franković, F., Mihelić, S., Janković, I. 2017, Keramički nalazi brončanog i željeznog doba iz istraživanja Romualdove pećine 2014. godine, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, Vol. 50, 173–222.
- Glavaš, V. 2014, Analize vidljivosti u prapovijesnom krajoliku Velebita, *Archaeologia Adriatica*, Vol. 8, 1–26.
- Glogović, D. 2000, Brončanodobne ostave iz Dalmacije, *Opuscula archaeologica*, Vol. 23–24 (1999–2000), 11–20.
- Glogović, D., Menđušić, M. 2004, Gradine na primošteno-rogozničkom području, *Prilozi Instituta za arheologiju*, Vol. 21, 209–213.
- Govedarica, B. 1989, *Rano bronzano doba na području istočnog Jadrana*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
- Huljev, I. 2014, *Gradine šibenskog područja*, Unpublished Diploma Thesis, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- Jelinčić Vučković, K. 2014, Ceramica antica dall' isola di Brač: siti archeologici Pučišća Oklade e Mladinje Brdo, in: *Rimske keramičarske i staklarske radionice. Proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru*, Zbornik 2. međunarodnog arheološkog kolokvija, Crikvenica, 28. – 29. listopada 2011., Lipovac Vrkljan G., Šiljeg B., Ožanić Roguljić I., Konestra A. (eds.), Crikvenica – Zagreb, 301–314.
- Jerončić, T. 2017, *Izujestaj o provedenim sustavnim arheološkim istraživanjima na lokalitetu Marina, Crkva Gospe od Sniga na Dridu*, Kaukal d.o.o., Split (neobjavljeni rukopis).
- Kaiser, T., Forenbaher, S. 2002, Krajicina spilja i brončano doba otoka Visa, *Opuscula Archaeologica*, Vol. 26, 99–110.
- Kalogirou, K., Papachristoforou, A. 2018, The construction of two copies of ancient Greek clay beehives and the control of their colonies' homeostasis, in: *Beekeeping in the Mediterranean from Antiquity to the Present*, Hatjina F., Mavrofridis G., Jones R. (eds.), Division of Apiculture, Hellenic Agricultural Organization, Nea Moudania, 69–78.
- Katić, M. 1994, Utrva Drid, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, Vol. 34, 5–19.
- Katić, M. 1995, Ubikacija putne postaje *Loranum* i trasa rimske ceste *Tragurio – Lorano – Ad Pretorium*, *Diadora*, Vol. 16–17 (1994–1995), 309–324.
- Katić, M. 2008, Uloga krških lokava u prapovijesti, neolitičko nalazište Bliznice kod Gustirne, in: *Povijest u kršu: Zbornik radova projekta „Naselja i komunikacije u kontekstu veza Jadranskog priobalja i unutrašnjosti“*, Olujić B. (ed.), *Alpium Illyricarum Studia* 1, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 135–140.
- Katičić, R. 1995, *Illyricum mythologicum*, Izdanje Antibarbarus, Biblioteka Historia, Zagreb.
- Kirigin, B. 2010, Gradina Sutilija povrh Trogira i nalazi rane keramike tipa Alto-Adratice, in: *Scripta Branimito Gabričević dicata*, Dukić J., Milošević A., Rapanić Ž. (eds.), Kulturno društvo Trilj, Trilj, 23–55.
- Kirigin, B. 2012, Prilog proučavanju pitosa/dolija s otoka Visa, Biševa, Sveca i Palagruže, in: *Scripta in honorem Bojan Djurić*, Migotti B., Nadbath B., Mulh T. (eds.), Zavod za varstvo kulturne dediščine, Ljubljana, 285–298.
- Kirigin, B., Paraman, L. 2020, Lončarski i ostali pokretni nalazi otkriveni u gospodarskoj zgradi palače Garagnin – Fanfogna (lapidariju Muzeja grada Trogira), in: *Zaštitna arheološka istraživanja u Muzeju grada Trogira 1978. – 1980. godine*, Radić D. (ed.), Ogranak Matice hrvatske Trogir, Trogir (u tisku).
- Madraca, V. 2012, *Stručno izvješće o zaštitnim arheološkim istraživanjima na arheološkim nalazištima Šupljak (AN 1), Proclij (AN 2), Njivoice (AN 3) i Dabgora (AN 4) u perimetru izgradnje VE Jelinak*, Pisa trade d.o.o., Split (neobjavljeni rukopis).
- Marović, I. 1981, Prilozi poznavanju brončanog doba u Dalmaciji, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, Vol. 75, 70–61.
- Marović, I. 2001, Sojeničko naselje na Dugišu kod Otoka (Sinj), *Vjesnik*

- za arheologiju i historiju dalmatinsku, Vol. 94, 217–295.
- Mendušić, M. 1994, *Krčulj. Ostava iz starijeg željeznog doba*, katalog izložbe, Muzej grada Šibenika, Šibenik.
- Mendušić, M. 2000, Pretpovijesni suhozidni obrambeni sustavi na šibenskom području, *Historia Antiqua*, Vol. 6, 195–210.
- Mihovilić, K. 2009, Gropi – Stari Guran, Analiza prapovijesne keramike, *Historia Archaeologica*, Vol. 38–39 (2007–2008), 37–79.
- Miletić, A. 2006, Gradina Oriovišćak na Hiličkom poluotoku, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, Vol. XXXVIII/2, 128–133.
- Miletić, A. 2007, Prilozi topografiji Hiličkog poluotoka: Bristivica kod Trogira, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, Vol. XXXIX/2, 62–69.
- Miletić, A. 2008a, Željeznodobna gradina na brdu Sutilija u Segetu, in: *Povijest u kršu: Zbornik radova projekta „Naselja i komunikacije u kontekstu veza Jadranskog probalja i unutrašnjosti“*, Olujčić B. (ed.), *Alpium Illyricarum Studia 1*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 135–140.
- Miletić, A. 2008b, *Castellum Tariona*, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*, Vol. 101, 59–74.
- Miletić, A. 2009, *Salus Tariotarum*, *Opuscula archaeologica*, Vol. 32, 7–20.
- Miletić, Ž. 1993, Rimska cestovna mreža između Arauzone i Tragurija, *Radovi filozofskog fakulteta u Zadru*, Vol. 31 (18) (1991–1992), 63–88.
- Miletić, Ž. 1994, Rimska cestovna mreža između Jadera, Burnuma i Salone, *Radovi filozofskog fakulteta u Zadru*, Vol. 32 (19) (1992–1993), 117–150.
- Paraman, L. 2014, *Željeznodobno naselje na brdu Sutilija – preliminarna analiza pokretnog materijala prikupljenog terenskim pregledom*, stručni rad, Muzej grada Trogira, Trogir.
- Paraman, L., Ugarković, M., Scheifinger, J., Rembart, L., Oberndorfer, D., Visković, E., Schintlmeister, L., Klostermann, P., Binder, M., Steskal, M. 2019, Report on New Excavations in Ancient Trogir. The 2018 Croatian–Austrian Mission, *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes*, Vol. 88, 387–459.
- Pešić, M. 2017, Keramički nalazi željeznog doba iz kompleksa sv. Nikole, in: L. Bekić, Š. Vrkić, M. Pešić, R. Surić, *Sveti Nikola u Zadru, Arheološko iskopavanje u samostanskom sklopu sv. Nikola u Zadru 2014. – 2016*, Međunarodni centar za podvodnu arheologiju u Zadru, Zadar.
- Petrić, N. 1992, Pretpovijest Trogira, *Diadora*, Vol. 14, 23–40.
- Piteša, A. 2005, Spilja sv. Filipa i Jakova, *Hrvatski arheološki godišnjak*, Vol. 1/2004, 244–247.
- Radić Rossi, I. 2011, *Problematika prapovijesnih i antičkih arheoloških nalazišta u hrvatskom podmorju*, Unpublished PhD Thesis, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- Sirovica, F., Paraman, L., Tresić Pavičić, D. 2020, Possibilities of Retrospective Monitoring and Value Loss Assessment of the Site Damaged by Continuous Stone Exploitation: Sutilija hill above Trogir, Croatia, in: *Proceedings from the 6th scientific conference Methodology and Archaeometry*, Miloglav I. (ed.), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 37–55. DOI: <https://doi.org/10.17234/ME-TARH.2019.3>
- Šešelj, L., Vuković, M. 2013, Liburnsko naselje u Radovinu: preliminarna analiza keramičkog materijala, *Diadora*, Vol. 26–27, 333–350.
- Škobalj, A. 1970, *Obredne gomile. Na temelju arheoloških nalaza povijesno-teološka rasprava o religiji i magiji*, vlastita naklada, Sveti Križ na Čiovu.
- Šuta, I. 2009, Prilog poznavanju prapovijesnih puteva u Dalmatinskoj zagori, *Historia Antiqua*, Vol. 17, 147–156.
- Šuta, I. 2010, Prilog poznavanju prapovijesne topografije na području Labina, Prigometa i Opora, in: *Zbornik Opor i Kozjak – Spona pribalja i Zagore*, Botić J. (ed.), Udruga za revitalizaciju sela Opor – Botići, Kaštela, 9–18.
- Šuta, I., Bartulović, T. 2007, *Gradine Kaštela i okolice*, Muzej grada Kaštela, Kaštela.
- Vinski, Z. 1961, O oružju ranog brončanog doba u Jugoslaviji, *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, Vol. 2, 1–37.
- Vinski–Gasparini, K. 1973, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Filozofski fakultet Zadar, Zadar.
- Ugarković, M., Schrunck, I., Begović, V., Petrić, M. 2016, Arheološka istraživanja rimske vile u uvali Soline na otoku Sveti Klement (Pakleni otoci, Hvar), lipanj 2015. godine, *Annales Instituti Archaeologici*, Vol. XII, 160–165.
- Ugarković, M., Konestra, A. 2020, Stobreč – bedemi: pregled keramičkih nalaza s istraživanja 2012. godine, in: *Okolica kaštelanskog zaljeva u prošlosti*, Izdanja Hrvatskog arheološkog društva 33 (2019), Kamenjarin, I., Tončinić, D. (eds.) (in print).
- Vujević, D. 2011, Istraživanja tumula na Ljubackoj kosi 2007. god., *Archeologica Adriatica*, Vol. V, 1–31.
- Vuković, M. 2014, Razmatranja o liburnskoj keramici iz sonde 63 s Beretinove gradine kod Radovina, *Diadora*, Vol. 28, 21–52.
- Zojčeski, T. 2013, *Gradina Benkovac – Kaštel, objavljena i neobjavljena arheološka građa*, Unpublished Diploma Thesis, Sveučilište u Zadru, Zadar.

SUMMARY

Following the archaeological excavations in Trogir town centre in 2018 as part of the “Trogir Through Time” project (an international project of Trogir Town Museum, the Institute of Archaeology in Zagreb, and the Austrian Archaeological Institute of the Austrian Academy of Sciences in Vienna), the fieldwork in 2019 focused on the prehistoric sites in the Trogir hinterland. These are sites located in the eastern part of the coastal area between Šibenik and Kaštela, which was called the Hyllean Peninsula in antiquity. The current data analysis has shown that 62 larger and smaller fortifications (enclosures) were established in that part of the peninsula during the Bronze and Iron Ages; the characteristics and/or location of another 35 identified locations indicate possible sites of this type. In October 2019, pursuant to earlier research by the Trogir Town Museum, a field survey and documentation work were performed for nine prehistoric sites in the area of the settlements of Seget Gornji and Bristivica in the municipality of Seget, and Blizna Gornja and Vinišće in the municipality of Marina. The study included the area northwest of the Sutilija hillfort and the related enclosures of Velika Gradina and Baturova Gomila in Baradići, and the large hillfort sites Čurkovac above Bristivica with the enclosures of Čudine and Domazeti in its immediate vicinity, Grad above Blizna Gornja and its related enclosures Gradina and Brig, and Oriješćak near Vinišće. The first phase of research included documenting the current situation, i.e. photogrammetric documentation and topographic surveying of specific sites and processing the collected data; for

each site, this resulted in a high-resolution 3D model, a digital surface model (DSM), a digital terrain model (DTM), and an orthophoto. The obtained orthophotos were then used during an intense field survey in the second phase of the study, which was aimed at collecting the data on the distribution and frequency of visible structures and surface finds at the sites (visible archaeological structures were mapped and surface finds were recorded and collected) in order to determine the intensity and time frame of their use and the potentials for further research.

Velika Gradina, located about 800 m north of the hillfort fortification on the hill of Sutilija in Seget Gornji, has the form of a high semicircular embankment to the north and east of a rocky projection and a vertical cliff on the lower western edge of the described elevation, enclosing a small plateau of about 500 m² (Fig. 1). The width of the eroded land in the north is about 14 m; the wall face documented on the northwest side of the embankment has been preserved to a height of 1.5 m and could have belonged to the original structure of the enclosure wall or a later rebuilding.

Baturova Gomila stands on the western edge of the elevation, 145 m from the edge of erosion of Velika Gradina; its documented dimensions of 50 × 38 m and height of 8 m confirm that it is the largest mound in central Dalmatia. On the west side of the mound, there is a series of 40 small mounds, probably resulting from clearing land. Single potsherds were recorded at several locations on the plateau and in the eroded remains of the ramparts, with the highest concentration on the southern cliff (a total of

168 potsherds, nine of which are diagnostic: prehistoric (Pl. 1: 1, 3) and ancient pottery (numerous fragments of bodies of amphorae and cylindrical hives: Pl. 1: 5–6). The field survey of the levelled pass north and north-west of the Sutilija hillfort (Fig. 2) registered the remains of a potential necropolis in the form of 18 small mounds ranging in diameter of 4 to 16 m and the remains of different types of structures that indicate intense anthropogenic activity in this area in prehistoric and later periods. Some structures can be associated with the above-mentioned mounds, indicating the possibility that these were fenced grave lots, a potentially significant find for learning about the organization of prehistoric necropolises in the Trogir-Kaštela area. Although no finds were collected because of high vegetation, a field visit in 2015 documented the rim of an amphora from late antiquity, which can be attributed to the Keay 35b type that was produced in present-day Tunisia, mostly dating from the 5th century (Pl. 1: 7).

The next group of sites included in the survey are located on the peaks and smaller elevations of the Vilaja and Boraja mountains, the most pronounced anticline on the Hyllean Peninsula, and on the smaller hills on its southern side, marking potential prehistoric communication. The documentation and field survey work in this area was greatly hampered by the dense growth of low vegetation and maquis. The hillfort enclosure of Gradina, standing on the northern slope of Čurkovac hill on the south side of Bristivičko field, has a rounded square shape, an enclosed area of 1.3 ha, and well-preserved remains of horseshoe-shaped ramparts on the west, south and east sides, with the eroded part on the southern, more strongly fortified side measuring up to 17 m wide and about 3 m high (Fig. 3). That eroded part has visible traces of the original structure of the ramparts with reinforcements on the eastern and western edges, while the entrance to the enclosure is documented on the eastern part of the ramparts. The prominent part of the cliff in the extension of the western wall, at a distance of 100 m, has a large arc-shaped mound measuring 40 × 15 m. The field survey of the surface recorded only four pottery finds, collected on the eastern rampart and the nearby supporting wall of the northern plateau. About 830 m northeast of the hillfort of Čurkovac, a smaller and yet unregistered fence was documented, which stands on a slight elevation along the southern edge of Bristivičko field in the hamlet of Čudine. The fence is preserved in the form of a semicircular, eroded and widely scattered enclosure wall (up to 10 m wide), which is framed on the north, east, and south sides by a central plateau of irregular oval shape and an area of about 0.2 ha, while there is a cliff on the west side (Fig. 4). The field survey collected 11 potsherds in the northern and eastern and the southern and southeastern eroded parts, all of which can be attributed to a broad prehistoric period based on their production method, but only one is diagnostic (a handle with a small perforation that served as a vessel hanger: Pl. 1: 7). On the northern side of Bristivičko field, on the location of Račanica above the hamlet of Domazeti, there is an enclosure consisting of the remains of a scattered arch-shaped dry stone wall, up to 3 m wide and about 75 m long, which surrounds the elevated part of the western outcrop of Brig hill on the east side. A field survey of the wider area of the outcrop did not reveal any surface finds that would enable a more precise dating of the use of space. The hillfort site of Grad, with an enclosed area of about 1.6 ha, stands on a prominent elevation west of the highest peak of Boraja above the village of Blizna Gornja. It is characterized by an elevated central plateau of oval shape and two wide terraces formed on the western and eastern and southeastern sides of the plateau, giving the enclosure a trapezoidal shape (Fig. 6). The outer rampart is better fortified on the west and north sides, where the width of the erosion can be measured up to 17 m, while the eroded enclosure wall of the central plateau is up to 9 m wide. Earlier field surveys indicated the existence of preserved structures on the southern terrace of the enclosure, which could be the remains

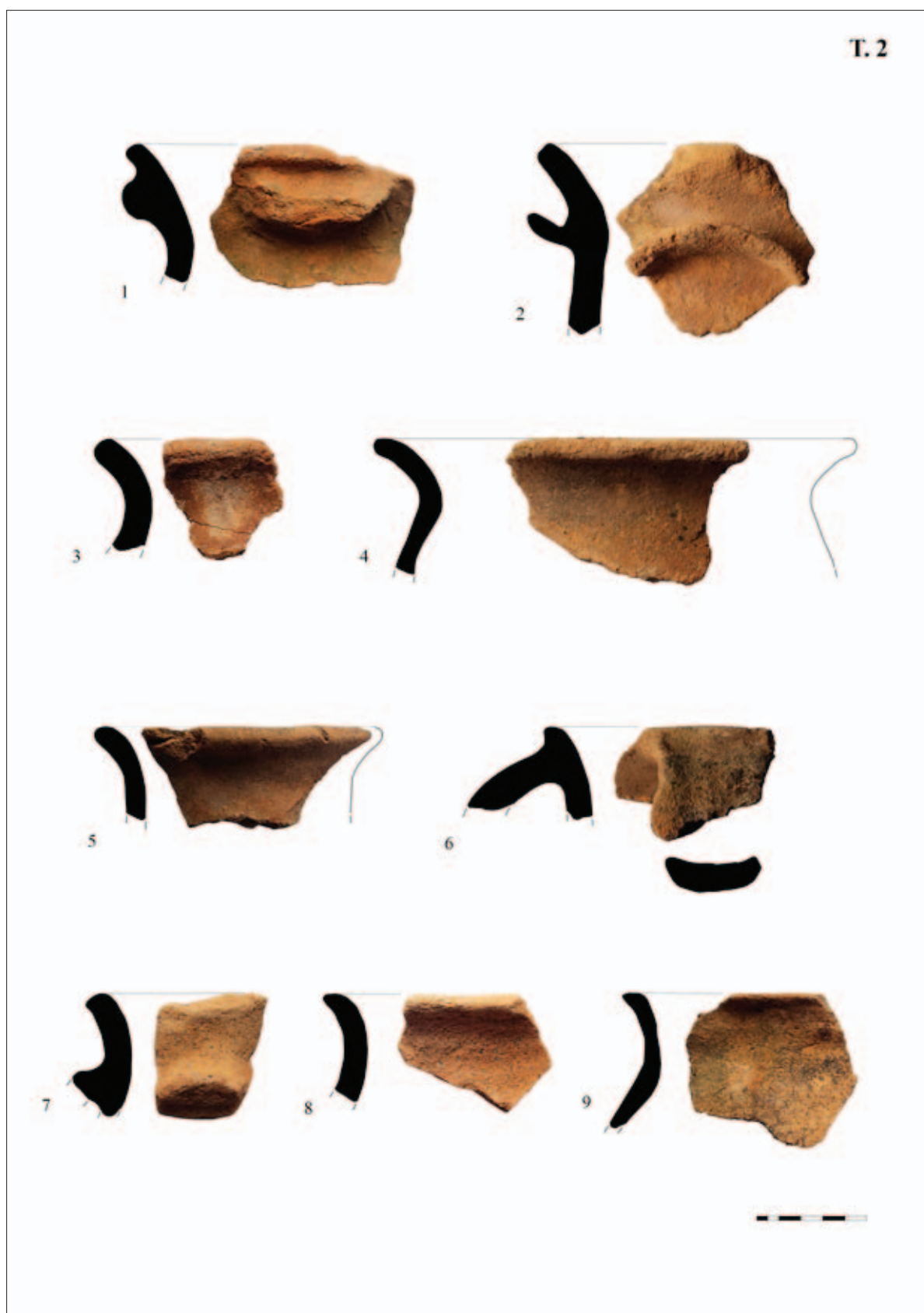
of dwellings. About 800 m east of Grad, west of the hamlet of Alajbezi in Ljubitovica, there are smaller enclosures: Brig (a central plateau supported by a wall and enclosed by an oval wall, with an enclosed area of 0.45 ha, Fig. 7) and Gradina (an enclosed area of 0.15 ha formed around a prominent rocky peak, Fig. 8).

Oriješćak, a hillfort enclosure at Vinišće, stands on a prominent plateau on an anticline extending in an east-west direction, separating the coves of Marina and Vinišće. The position indicates the role of enclosures in controlling the longitudinal traffic route that includes the valley from Rogoznica to the cove of Marina and the western part of the Trogir waters all the way to the island of Vis (Fig. 9). It is rectangular in shape, with well-preserved remains of a dry-stone rampart on the west, north, and east sides, with erosion between 12 and 19 m wide (Figs. 10–11). In the deteriorated part on the east side of the ramparts, there are occasional visible traces of the original structure of the ramparts formed by several parallel walls with stone fill. The southern edge is defined by a high cliff on the southeast side and a lower terrace with a high support wall on the southwest side, bringing the total enclosed area to about 1.64 ha. On the southwest side, the entrance to the southeast terrace was also registered, leading to the elevated part of the enclosure; there were several smaller terraces outside the borders of the enclosure but along the access to it, which could have served as part of the settlement. Aside from mapping the structures inside and around the enclosed settlement, the field survey recorded the frequency and distribution of the finds with the help of a square grid measuring 10 × 10 m. The best results were achieved where there was good visibility, while few finds were recorded in the areas overgrown with vegetation (Fig. 12). In addition to pottery, the western and northwestern parts of the ramparts contained a large amount of fragments of house daub and slag, indicating the potential locations of residential buildings along the edges of the enclosure. Out of a total of 659 recorded potsherds, 178 belong to the diagnostic parts of vessels (fragments of the rim, bottom, handles, and ornaments) (Fig. 13). There is the evidence for four basic forms of ceramic vessels, i.e. pots, bowls, cups, and trays, which were used for food storage, preparation, and consumption (Pls. 2–7). There is a numerical dominance of fragments of pots, which are characterized by a more or less drawn out and mostly rounded rim in different variants (Pls. 2–3); and it can be assumed for the best preserved specimen that it continues into a slightly rounded or ovoid shape since the rim is minimally wider than the body (Pl. 2: 4). Several fragments can be assumed to have belonged to wider open receptacles or bowls, with different types of rims (Pl. 4). There are particularly interesting fragments of small bowls with a flattened rim which is thickened on the inside and the outside (Pl. 4: 13–15); this shape was recorded on the eastern Adriatic coast during the Early Bronze Age and in later periods, but not later than the context of the Early Iron Age. Two fragments may have belonged to cups (Pl. 5: 1–2), while the open shallow shape of the tray/plate, characterized by a thicker bottom and a more robust short wall, is represented by two specimens (Pl. 7: 1–2). Handles are tongue-shaped (Pl. 2: 1) or horseshoe-shaped (Pl. 2: 2), with a wide dating period; their morphology largely points to the Bronze Age tradition (vertical strip-section handles, triangular-section handles, “double handles”). The recorded decorations are incised oblique dashes (Pl. 3: 4), imprinted “fingerprints” (Pl. 3: 5; 6: 9), and the depressed “plug” ornament (Pl. 5: 9). In addition to potsherds, there was a handstone, which can be classified in the category of accessories (Pl. 7: 11). Considering the entire corpus of the material collected at Oriješćak hillfort – taken with reservation since these forms appear over a longer period of time – several distinctive forms, their representation, and known analogies indicate a Bronze Age date with a possible continuation into the Early Iron Age.

T. 1 1–5: Baradići; 6: Sutilija; 7: Čudine (crtež: M. Korić (1–5, 7), D. Žanić (6))

Pl. 1 1–5: Baradići; 6: Sutilija; 7: Čudine (drawing by: M. Korić (1–5, 7), D. Žanić (6))

T. 2 Oriješćak (crtež: M. Korić)

Pl. 2 Oriješćak (drawing by: M. Korić)

T. 3 Oriješćak (crtež: M. Korić)

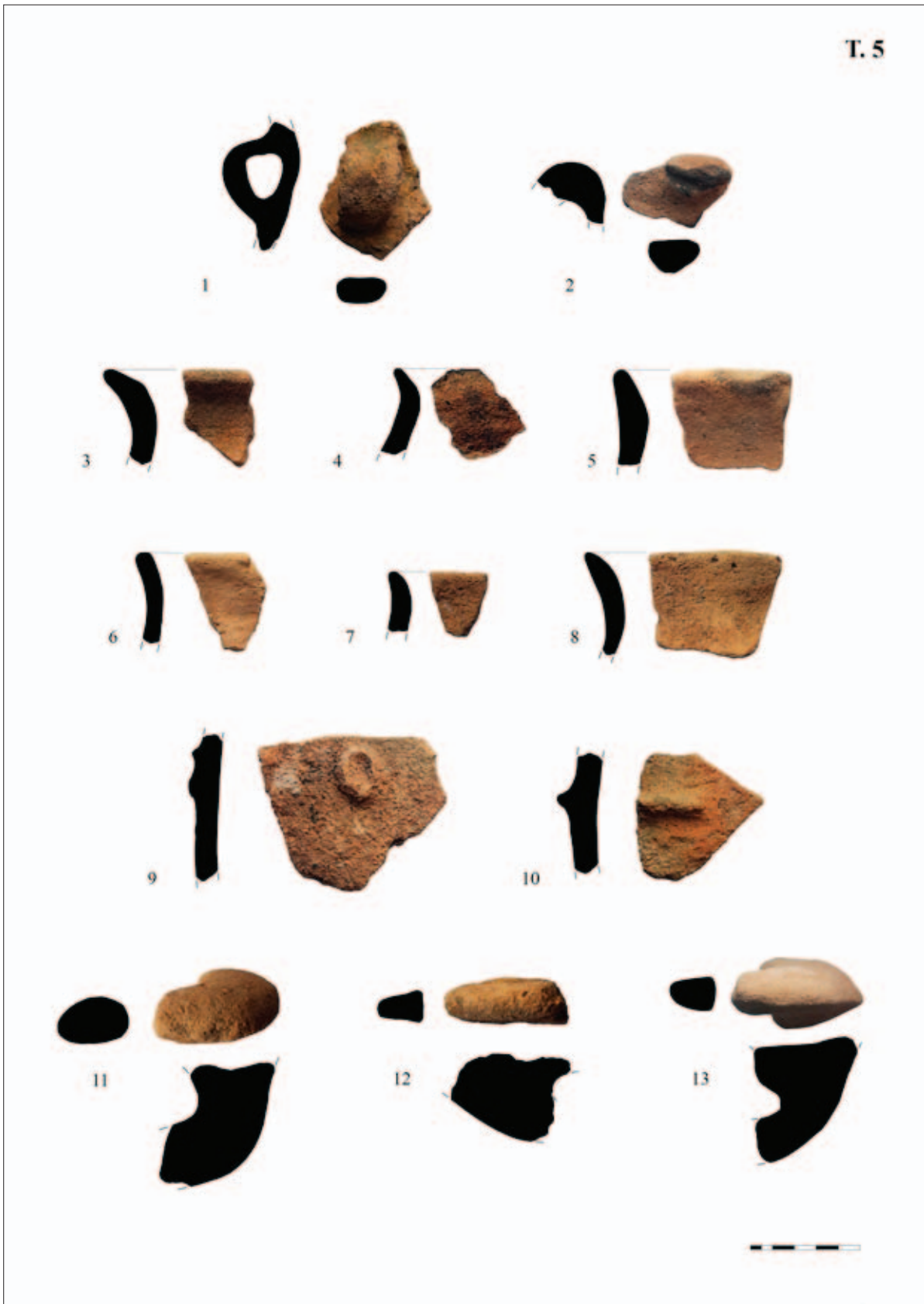
Pl. 3 Oriješćak (drawing by: M. Korić)

T. 4 Oriješćak (crtež: M. Korić)

Pl. 4 Oriješćak (drawing by: M. Korić)

T. 5 Oriješćak (crtež: M. Korić)

Pl. 5 Oriješćak (drawing by: M. Korić)

T. 6 Oriješćak (crtež: M. Korić)

Pl. 6 Oriješćak (drawing by: M. Korić)

T. 7 Oriješćak (crtež: M. Korić (1–10), D. Žanić (11))

Pl. 7 Oriješćak (drawing by: M. Korić (1–10), D. Žanić (11))